

સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી  
વિશ્વ તરફની ઉડાન



પંપ®

અંક ૬૬ | ઓક્ટોબર ૨૦૨૨  
દીપોત્સવી અંક

છુપાયું છે ભીતર એ સતના દીપકને પ્રજાળીને,  
આ કાજળકાળી રાતોના હૃદય હરપળ ઉજાળીને;  
કોઈની આંખમાં એકાદ-બે સ્વપ્નોની રોનક થાય,  
મનાવીએ એ રીતે આ વરસ, ચાલો દિવાળીને !

– વિવેક મનહર ટેલર



❖ અમારો સંપર્ક અહીં કરો...

WhatsApp

<https://wa.me/916355953355>



Telegram

<https://telegram.me/pankhemagazine>



Gmail

[pankhemagazine@gmail.com](mailto:pankhemagazine@gmail.com)



❖ અમને Follow અહીં કરો...

Facebook

<https://m.facebook.com/pankhemagazine>



Instagram

<https://www.instagram.com/pankhemagazine/>



Telegram Channel

<https://t.me/pankhemagazineofficial>



Twitter

[https://twitter.com/pankh\\_emagazine](https://twitter.com/pankh_emagazine)



YouTube

<https://m.youtube.com/channel/UCakmCpwf4oF2ZICI-YPIVDg>



❖ અમારા વિશે સંપૂર્ણ માહિતી અને જૂના અંકો...

Website

<https://pankhmagazine.com/>



# પંખ e-magazine

સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી વિશ્વ તરફની ઉડાન

- 'પંખ'ના પ્લેટફોર્મ પરથી ઓનલાઈન કે ઓફલાઈન પ્રકાશિત થતા કોઈપણ લખાણના વિચારો સર્જકના પોતાના છે. એ વિચાર સાથે ટીમ પંખના સભ્યો સહમત છે જ, એવું માની લેવું નહિ. આથી લખાણને લીધે કોઈ પણ વિવાદ ઉભો થાય તો એની જવાબદારી સંપૂર્ણપણે સર્જકની પોતાની રહેશે. 'પંખ' આમાં દરમિયાનગીરી કરવા બાધ્ય નથી.
- 'પંખ'ના પ્લેટફોર્મ પરથી ઓનલાઈન કે ઓફલાઈન કોઈ પણ પ્રકારે પ્રકાશિત સામગ્રીમાં મોટેભાગે સર્જકની પરવાનગીથી જ કૃતિ મુકવામાં આવે છે. ક્યારેક કોઈ સર્જકની પરવાનગી લીધા વગર એમની કોઈ કૃતિ કોઈપણ સ્વરૂપે મુકવામાં આવે તો એમાં અમારો એક જ શુભ આશય છે કે સર્જકના લખાણને બિરદાવવું અને ગુજરાતી ભાષા વાંચી શકતા મહત્તમ લોકો સુધી સર્જકોની કૃતિ પહોંચાડવી અને વધુને વધુ લોકોને ગુજરાતી ભાષામાં રસ લેતા કરવા.
- અમારું સ્પષ્ટપણે માનવું છે કે, કૃતિ લખાય જાય એ પછી લોકોની બની જાય છે. પણ એ સર્જવા માટે સર્જકે કરેલા શ્રમને યોગ્ય શ્રેય મળે, એ માટે કૃતિની સાથે એના સાચા સર્જકનું નામ જોડાય, એ અમારો મહત્તમ પ્રયાસ રહેશે.
- અત્રે, 'પંખ' કોઈ રાજકીય, સામાજિક કે ધાર્મિક વિચારધારા પ્રત્યે પક્ષપાત કરતું નથી. તદ્દુપરાંત, 'પંખ' બિનવ્યવસાયિક ધોરણે કામ કરે છે અને અમારા માટે આ આર્થિક ઉપાર્જનનું સાધન નથી.
- 'પંખ' સંપૂર્ણપણે સાહિત્યિક હોવાનો દાવો કરતું નથી. આથી લાક્ષણિક ગુજરાતી સાહિત્યના બધા જ નિયમો પળાય, એ જરૂરી નથી. 'પંખ' ગુજરાતી મેગેઝીન છે, ગુજરાતી ભાષાનું મેગેઝીન નથી.



## યાજ્ઞિક વધાસિયા

કોઈ પ્લાનિંગ હતું નહીં કે 'દીપોત્સવી અંક' આટલો દળદાર બને. પણ અનિવાર્ય સંજોગોને લીધે સપ્ટેમ્બર મહિનાનો અંક બની શક્યો નહીં, તો એનું સાટું વાળવા ઓક્ટોબર મહિનાનો અંક થોડો વધુ સારો, વધુ વાંચવાલાયક બનાવવો, ને શક્ય એટલા વધુ લેખકો અને કવિઓને સ્થાન આપવું. હજી તો દસ દિવસ પહેલા એન્ટ્રી મંગાવવી શરૂ કરી અને એમાંથી અમુક સિલેક્ટેડ કૃતિઓને આ અંકમાં સ્થાન આપ્યું.

પંખ મેગેઝીનના વિચારબીજને આ કાળી ચૌદશે સાત વર્ષ સંપન્ન થયા. વિરાટનગર, અમદાવાદમાં એક પબ્લિક ગાર્ડનમાં બેસીને 'પંખ'ના execution નું પ્લાનિંગ થયેલું. ત્યારે તો હજી નામ પણ ફાઇનલ ન્હોતું કર્યું. પછી મેગેઝીનનું નામ, કોલમ્સના પ્રકાર, કોલમ્સના નામ, લોગો, મેગેઝીનનો પરિચય, કોલમ્સનો પરિચય.... ને બીજું ઘણુંબધું બીજી ત્રીજી મિટિંગમાં નક્કી થયું.

પણ, શુભ શરૂઆત આ દિવસે થયેલી.

'પંખ'ને ગુજરાતનું સૌથી લોકપ્રિય ઇ-

# સંપાદકની કલમે

સાત વર્ષની લાંબી અને ઊંચી ઉડાન



મેગેઝીન બનાવવા માટે અને સતત પ્રોત્સાહિત કરીને અમને ટકાવી રાખવા માટે સૌ વાચકમિત્રોનો આભાર. ઘણા લેખકો, કવિઓ અને ભાવકો અલગ અલગ માધ્યમથી અમારા સાથે જોડાયા અને વીસ વર્ષના યુવાનોને સાત વર્ષના અનુભવો સાથે સત્તાવીસ વર્ષના કરી આપ્યા. ઘણું ઘણું શીખ્યા અમે સાત વર્ષમાં.

પણ સૌથી વધુ એ શીખ્યા કે, સાહિત્યમાં પણ રાજકારણ તો ઘણું છે. પણ આપણે એ રાજકારણથી દૂર રહેવું ને બધાનું બધું explore કરવું. કોઈ એક દિશાને કે વ્યક્તિને જ સીમિત ના રહેવાની સાબિતીરૂપ 'પંખ'ની ટેગલાઈન પણ કંઈક



એવી જ છે. 'સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી વિશ્વ  
તરફની ઉડાન...'

આખું વિશ્વ જ્યારે આપણને મળતું  
હોય, ત્યારે આપણે શું કામ બે-પાંચ  
વ્યક્તિઓમાં ને બે-પાંચ વાતોમાં બંધાઈ  
જવું?

આ અંકમાં અવનવી વાર્તાઓ,  
કવિતાઓ અને લેખોનો ખજાનો છે. મજા  
આવશે વાંચવાની. વાંચીને રીવ્યુ જરૂર  
આપજો... આપ પણ 'પંખ' સાથે કોઈ

કોલમ સ્ટાર્ટ કરવા અથવા કોઈ કૃતિ  
આપવા ઇચ્છતા હોય તો અમારો સંપર્ક  
કરી શકો છો. 'પંખ'ના ડિજિટલ પ્લેટફોર્મ્સ  
સાથે કામ કરી શકે, એવા તરવરાટ ભરેલી  
યંગ જનરેશનની જરૂર છે. એ માટે પણ  
અમારો સંપર્ક કરવા વિનંતી...

સૌ વાચક અને ભાવક મિત્રોને  
દીપોત્સવી પર્વની શુભેચ્છાઓ. સૌને  
ગુજરાતી નવું વર્ષ મુબારક...



### ડૉ. રંજન જોષી

તારા અંગ્રેજી પુસ્તકના એક પછી એક પાનાં વાંચી-વાંચીને ઉથલાવી રહી હતી. થોડીવારથી બાપુજી ઓરડામાં આવી ગયા હતા એ તેના ધ્યાન બહાર હતું. ધ્યાન પડતાં તે પુસ્તક સંતાડવા લાગી. બાપુજીએ પુસ્તક આંચકી, તેને દીવાસળી ચાંપી દીધી. પુસ્તકના ભડભડ બળતાં પાનાંને જોઈ બાને લાગ્યું આજે તારાનું સપનું પણ બળી ગયું.

બીજે દિવસે સવારે ઘરમાં કે ગામમાં ક્યાંય તારાની ભાળ ન મળી. બાપુજીની બીકે

કોઈએ બે વર્ષમાં તેની ભાળ મેળવવાની હિંમત પણ ન કરી. આજે સવારે છાપામાં એક ફોટો જોઈ બે વર્ષે બા મલકી. બાપુજીએ છાપું ઝૂંટવી, દીવાસળીનું ખોખું કાઢ્યું. અમને થયું આજે છાપાંનેય દીવાસળી ચંપાશે. ત્યાં તો બાપુજીએ બધી દીવાસળી ભેગી કરી તેના પર છેલ્લી દીવાસળી ચાંપી દીધી. છાપું છાતીસરસુ ચાંપી તે રડી પડ્યા. આજે તારાનું ભણવાનું સપનું પૂરું થયું હતું અને વર્ષોથી થીજી ગયેલા બાપુજીને રડતા જોઈ બાનું પણ.







## બંસરી જોષી

દેવુ તો રેલની સામી ધારે દોટ મૂકી દોડવા જ લાગેલી, પણ એની જીવનયાત્રાનાં લેખા જોખા કદાચ એને મોતને વહાલું કરવા નહોતા દેવાના. હંધી સ્થિતિઓ મોત ભણી તાણી જાતી હોય તોય મોત ત્યાં લગ ના આવે જ્યાં લગ તમારું એક પણ કારજ બાકી હોય અને એટલે જ જોગાનુજોગ એ જ રેલથી ગામના સરપંચ કોઈ ગુરુમહારાજ હારે ગામ આવવા ઇ રેલમાં બેઠા હતાં. ઇ દેવુને જોઈ ગ્યા ને તાબડતોબ રેલની સાંકળ ખેચી લીધી. રઘવાઈ થયેલી દેવુને સરપંચે વારી. એમણે દેવુને ત્યાંથી તત્કાળ પોતાના ઘર લગ પહોંચતી કરી.

બીજે દહાડે સરપંચ મહાનકુ થાતાં જ દેવુની ભાળ લેવા એને ઘરે પોગ્યા. દેવુ તો જાણે રટ લઈ બેઠેલી કે હવે દેહ પાડી જ દેવો સે. પણ સરપંચે પછી એને સમજાવીને ગામમાં આવેલા ગુરુમહારાજને મળવાનું કીધું. ગામનાં સરપંચનું માન રાખવા દેવુ રાજી તો થઈ પણ દેવુ દુઃખી હૃદયે ગુરુ પાસે પહોંચી અને પૂરી આપવીતી કીધી. વારે

# અંતરકેડી

મનડામાં મોતી બંધાણું

ભાગ-૪



વારે ઇ બસ પોતાનો દેહ પાડી દેવા આજીજી કરવા લાગી.

ગુરુમહારાજે દેવુને સમજાવી કે, "દેવુબેન શીદને દેહ પાડવો છે? સંસાર છે એ તો ચાલ્યા જ કરે. ઊલટું તમે તો હવે પરવારી ગ્યા છો. જોગી જીવન જીવો ને આનંદ કરો. આ તો કોઈ દુઃખ જ નથી." ગુરુની વાણી એવી તો સોંસરવી દેવુને પૂગી જાણે દેવુને કોઈ પારસમણી અડી ગ્યો હોય. એક જાદૂઈ અસર નીતરી. જીવતરમાં ઘોળાયેલી નિરાશા ખંખેરી એ ફરી બેઠી થવાની હિમ્મત ભેગી કરવા લાગી.

બીજે દિવસે ગુરુમહારાજ રવાના થઈ જવાના હતાં એટલે દેવુ પરોઢ થાતાં જ ગુરના દર્શન કરવા ઉપડી ગઈ. દેવુને આવતા જોઈ ગુરુમહારાજ બોલ્યા, “દેવુબેન તમારી માટે એક કામ નક્કી કર્યું છે કરશો? અહીં એક સ્મશાન છે ને એમાં ઝાડવા વાવાના છે તો તમે ઝાડવા વાવવાનું કામ કરશો?”

દેવુએ તો તરત જ હોંકારો ભણ્યો ને કીધું, “જેવો ગુરુનો હુકમ”

એ તો ગુરુએ કિધેલા સ્મશાનના ઝાંપે જઈ ઉભી રહી ગઈ. જેવો એણે ઝાંપો ખોલ્યો ને પોતાના પગ ઝાંપાની અંદર મૂક્યા, એક અગાધ શાંતિનો અનુભવ એને રૂંવાડે રૂંવાડે અડકી રહ્યો. એનું અંતરમન વિલક્ષણ શાંતિથી ભરાઈ ગયું. સઘળા જીવનો વલોપાત, ઉદ્દેગ જાણે શિવશંભુની રાખ ચોળેલી મૂર્તિને જોતાં જ શાંત પડી ગ્યો. મનોમન દેવુએ નક્કી કરી લીધું કે આ સ્મશાનને જ સ્વર્ગ જેવું બનાવીને જ ઝાંપીશ. દેવુએ તો સ્મશાનની સાફ સફાઈ કરવા માંડી. પોતાની ધગશ જે એ પહેલા પોતાનાં ખેતરમાં હોમતી એ બધી ધગશ એણે સ્મશાન પાછળ લગાવી દીધી.

ધીરે ધીરે કરતાં એણે ૫૦૦ થી વધુ ઝાડવા સ્મશાનમાં વાવી દીધા ને સ્મશાન જેવી વેરાન જગ્યાને રળિયામણી બનાવી

દીધી. કોરા ધાકોર સ્મશાનમાં હવે પંખીઓનો કલરવ થતો હતો. પંખીઓના માળા પણ ક્યાંક ક્યાંક તો બનવા લાગ્યા હતાં. દેવુ રોજ પંખીઓને દાણા-પાણી દે, સાફ સફાઈ કરે, ભજન કરે ને બધા છોડવા ને ઝાડવાનો મમતાથી ઉછેર કરે.

ઋતુઓ વીતતી ગઈ ને દેવુને તો આ જ ભૂમિ આનંદની ભૂમિ લાગવા લાગી. ના કોઈ મૃતદેહનો ડર, ના સ્મશાનનો. જોગીજીવન જીવે ને આનંદ કરે. દેવુ હવે “દેવુમા” નામે ઓળખાવા લાગી. સ્મશાનને પોતાની અનોખી સેવાથી દેવુમાએ એટલું રળિયામણું બનાવી દીધેલું કે ગામનાં લોકો ત્યાં સંધ્યા સમયે નિરાંતે બેસવા આવતા. ગામોગામ એમની સેવાની ચર્ચાઓ શરૂ થવા લાગી.

આ વાવડ દેવુની બેનપણી ગંગુના ગામ પણ પહોંચ્યા. ગંગુ તો વાવડ પહોંચતા જ હરખભેર દેવુને મળવા એના ગામ પહોંચી. સ્મશાનના ઝાંપા લગ પહોંચી ગંગુએ સાંકળ ખખડાવી.

દેવુમાંએ હડી કાઢીને જોયું પણ પહેલી નજરે ઓળખાણ નો પડી. આખરે બે દાયકાથી બેય બેનપણી ભેગી નહોતી થઈ ને બેયની અવસ્થાય થઈ ગઈ હતી પણ પછી ગંગુ દેવુનો હાથ ઝાલી બોલી “અલી



દેવુડી હું ગંગુ સુ” ને દેવુમાંના કાન ચમક્યા ને હરખથી બેચ ભેટી પડ્યાં. દેવુ ગંગુ ને અંદર લઈ ગઈ. શિયાળાની ઇ સાંજ હતી ને ઠંડી વળી ગઈ હતી. દેવુ તો શાંતિથી ચાલતી ચાલતી થોડી વાર પહેલાં જ એક પેટાવેલી સળગતી ચિતા પાસે પહોંચી ને હાથ તાપવા લાગી. ગંગુ તો અચરજથી દેવુ ને જોતી રહી. "આ એ જ દેવુ છે જે ક્યારેક દેહ પાડવાની વાતો કરતી હતી?"

થોડી વાત્યુંચીત્યું કરી બેચ વાળુ કરી ખાટલે બેઠી ને સુખ દુઃખ વહેંચવા લાગી. ગંગુએ દેવુને પૂછ્યું, "અલી દેવુડી તને અહીં બીક નથ લાગતી?"

દેવુ: "બીક શુ વળી. બીક હોત તો સ્મશાનમાં રહી જ નો શકી હોત. ગંગુડી આ તો મુખ્યઘોમ કેહવાય. આનંદની ભૂમિ કેહવાય. આ તો હાયો આનંદ આપે એવી ભૂમિ સે. અને જ્યાં શિવશંભુનાં ભજન થાતા હોય ત્યાં બીક શાની?"

ગંગુ: "તે હે દેવુ આ બધા ઝાડવા તે વાયા છે?"

દેવુ: "હા આ બધા પેપળા, લીમડા ,ઓમ્બલી, વડ આ બધા મારા ને આ બધાની હું."

ગંગુ: "તે હે દેવુડી તું આખો દી હું કરે પસી અહીં?"

દેવુ: "કરું હું? સમશાનની સાફ સફાઈ કરૂ, પંખીઓને પાણી આલુ, પારેવાને દોણા

આલુ, કોઈ આવે તો આશરો આલુ, ચા-પાણી કરાવું, ભજન કરું બસ... બીજુ કઈ કરતી નથ. ગામનાં માજીસરપંચ ખપની હંધી વસ્તુઓ લાવી દે. હું મારા ખપ પૂરતું લઉં અને સમશાનનું ધ્યાન રાખું..."

ગંગુ: "તે હે ગંગુ તને હાયોહાય આય બીક નથ લાગતી?"

દેવુ: "ના ગંગુ હવે તો આ જ મારૂ ઘર સે અને પોતાનાં ઘરમાં શેની બીક?"



ગંગુ તો દેવુને ફાડી આંખે જોતી જ રહી ગઈ. બેચ વાત્યું કરતી હતી ત્યાં માજીસરપંચ દેવુમાને મળવા આવ્યા ને સમાચાર આપ્યા કે, "દેવુમા... ગામવાળાઓએ નક્કી કર્યું સે કે જિલ્લા કલેક્ટર સાહેબને હાથે તમારૂ માનસન્માન થાય." ગંગુ તો આ સમાચાર સાંભળીને રાજી રાજી થઈ ગઈ. સરપંચ વાવડ આપી રવાના થયા.

બીજે દિવસે માજીસરપંચ ગાડી દેવુમાંને લેવા આવી પહોંચી ને બધા મુકામે પહોંચ્યા. જિલ્લા કલેક્ટરનાં હસ્તક દેવુમાનું સન્માન કરવામાં આવ્યું અને પછી દેવુમાને બે શબ્દ કેહવા માટે માઈક આપવામાં આવ્યું. દેવુમાંએ સાવ સહજભાવે સન્માન સ્વિકારતા માઈક લઈ એટલું જ કહ્યું કે, "આ મનેખ બહુ મોંઘુ સે. પરમાત્મા બહાર ક્યાંય નથી. આપણે ખુદ પરમાત્મા સીચે. પણ જો માંણાહ ભીતર ઝાંકે તો..ભીતર ભળે તો.. ઓળખે તો.. ને એ પરમાણે રહે તો..."

બસ આટલું બોલી એ ચૂપ થઈ ગયા ને ગામના લોકોની તાળીઓથી વાતાવરણ ગૂંજી ઉઠ્યું. બધા વચેટ બે હાથ જે સૌથી વધુ તાળી પાડી રહ્યા હતાં તે હાથ હતાં

બેનપણી ગંગુનાં. દેવુમા સહજ ભાવે મંચ પરથી ઉતાર્યા ને ત્યાં લાઉડસ્પીકરમાં ગીત રેલાવા માંડ્યું,

"કયા જીવન કયા મરણ કબીરા..  
ખેલ રચાયા લકડીકા..."

(નોંધ: અહીં 'ગંગુ' એક કાલ્પનિક પાત્ર છે પણ 'દેવુ' એક જીવંત વાસ્તવિક પાત્ર છે. દેવુમાં બનાસકાઠાનાં કાંકરેજ તાલુકાનાં રવયાણા ગામના રહેવાસી છે અને છેલ્લા બે દાયકાથી સ્મશાનમાં સેવધર્મ નિભાવે છે. એમના ઉમદા સેવાકાર્ય માટે એમને વિવિધ સંસ્થાઓ દ્વારા સન્માનિત પણ કરવામાં આવેલા છે. છીપમાં મોતી જેવાં દેવુમા ઉત્કૃષ્ટ ઉદાહરણ સમાન છે.)  
(સંપૂર્ણ)







## વર્ધન શાહ

આ વર્ષની શરૂઆતમાં ગુજરાત સરકારે જાહેરાત કરી કે તેઓ કેન્દ્ર સરકારની મદદથી, ગુજરાતના દરેક જિલ્લામાં એરપોર્ટ બનાવશે.

સરકારે ભારે ઉત્સાહ સાથે આ પ્રોજેક્ટની જાહેરાત કરી હતી અને તેઓએ આ પ્રોજેક્ટના બજેટ અને સમય-રેખા માટે તમામ જરૂરી ગણતરીઓ કરી છે. આપણે આ વિકાસલક્ષી પ્રોજેક્ટને સરકારના નદી-જોડાણ (રિવર કનેક્ટ) પ્રોજેક્ટ તરીકે સમજી શકીએ છીએ. તે તમામ જિલ્લાઓને ફ્લાય-લાઇન સાથે જોડશે અને આ જિલ્લાઓમાં મુસાફરી કરવાનો સમય ઘટાડશે.

હવે આ બધા એરપોર્ટ બનાવવાની શું આવશ્યકતા છે, જ્યારે વાસ્તવમાં માત્ર થોડા જ કાર્યરત હોય?

ચાલો આ વિશે વાત કરીએ...

આજના સમયમાં બિન-વ્યવસાયિક એરપોર્ટ દરેક રાષ્ટ્ર માટે જરૂરી છે. આજના વ્યસ્ત યુગમાં એવી ઘણી વસ્તુઓ છે, જે સેવાઓ કોમર્શિયલ એરપોર્ટ આપી શકતા નથી.

## NexTECH

### 5જી ટેલિકોમ ક્રાંતિ પછીની હવાઈ ક્રાંતિ



હવે તમે પૂછશો કે કોમર્શિયલ અને નોન-કોમર્શિયલ એરપોર્ટ વચ્ચે શું તફાવત છે? દરેક એરપોર્ટ તો સમાન જ છે.

જો આપણે નોન-કોમર્શિયલ એરપોર્ટ વિશે વાત કરીએ, તો દરેક એરપોર્ટ કે જેના પર કોઈપણ સ્થાનિક અથવા આંતરરાષ્ટ્રીય પેસેન્જર ફ્લાઈટ ઉતરી શકતી નથી, તેને નોન-કોમર્શિયલ એટલે કે બિન-વાણિજ્યિક કહેવામાં આવે છે. આ પ્રકારના એરપોર્ટમાં લશ્કરી એરપોર્ટ અને ખાનગી એરપોર્ટનો સમાવેશ થઈ શકે છે, પરંતુ તે પૂરતો મર્યાદિત નથી.

હવે એક પ્રશ્ન ઊભો થશે કે એવા કયા ઓપરેશન છે કે જેમાં નોન-કોમર્શિયલ એરપોર્ટની જરૂર છે? આપણે આ સમજીશું.

એ પણ આપણે પોઈન્ટ-બાય-પોઈન્ટ સમજીશું કે આ બિન-વાણિજ્યિક એરપોર્ટ સામાન્ય માણસ માટે, માટે કેટલા અને કેવી રીતે ઉપયોગી છે...

૧) પાઇલોટ/ફૂના ઉડ્ડયન અનુભવને સુધારવા માટે:

લાંબી, આંતરરાષ્ટ્રીય અથવા સ્થાનિક ફ્લાઇટ્સ પાઇલોટ્સ અને કેબિન ક્રૂ સભ્યોને તણાવ અને થાક આપે છે.

હવે, આવી લાંબી ફ્લાઇટ દરમિયાન, અસ્વીકાર્ય નિર્ણયની સંભાવના ઘટાડવા માટે, તેમને આરામની જરૂર છે. તેથી તેમને આરામ આપવા માટે એરપોર્ટ મદદરૂપ થશે. પાઇલોટ અને ક્રૂ તેમના રૂટ, સમય, ઇંધણ-ક્ષમતા અને પર્યાવરણીય પરિસ્થિતિઓ અનુસાર એરપોર્ટ પર ઉતરાણ કરવાનો નિર્ણય લેશે. તેઓ ઉતરશે, ફેશ થઈ જશે અને ગંતવ્ય તરફનો તેમનો પ્રવાસ ચાલુ રાખશે.

૨) ઇમરજન્સી લેન્ડિંગ:

આ ઇમરજન્સી લેન્ડિંગના કિસ્સામાં પણ મદદરૂપ થશે, જ્યારે ઉડાન દરમિયાન કોઈ અસ્વસ્થ પરિસ્થિતિ સર્જાય છે. જેમ કે, બળતણની અછત અથવા કોઈપણ પર્યાવરણીય આપત્તિ ઉભી થાય છે.

૩) ફ્લાઈટ્સનું પરીક્ષણ:

નવી ફ્લાઈટ્સનું પરીક્ષણ કરવા માટે આ પ્રકારના એરપોર્ટ શ્રેષ્ઠ છે. આજકાલ

ભારત સરકાર મુસાફરો માટે મોટા બોઇંગ વિમાનો અથવા હાઇ-એન્ડ લશ્કરી વિમાનોની આયાત કરે છે. આ વિમાનોને તૈનાત કરતા પહેલા આ એરપોર્ટ્સ પર પરીક્ષણ કરવું આવશ્યક છે.

૪) આયાત/નિકાસ અને કાર્ગો સેવાઓ:

માલસામાનની આયાત કરવા માટે અથવા આપણા શ્રેષ્ઠ ઉત્પાદનોને બીજા દેશોમાં અથવા બીજા રાજ્યોમાં નિકાસ કરવી સરળ બનશે. કાર્ગો સેવાઓને પ્રોત્સાહન મળશે, અને દવાઓ, તબીબી સાધનો, હીરા, લાકડા વગેરે જેવા મોંઘા માલસામાન પહોંચાડવામાં ઓછો સમય લાગશે.

૫) આરોગ્ય કટોકટી (ટ્રાન્સપ્લાન્ટ કેસો) / એર-એમ્બ્યુલન્સ:

કોવિડ-19ના મુશ્કેલ સમય દરમિયાન, જટિલ, કટોકટીના કેસોને સ્થાનાંતરિત કરવામાં આપણને ઘણી મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડ્યો. આજે ભારતમાં દર વર્ષે લગભગ ૨૦ થી ૨૫ હજાર લીવર ટ્રાન્સપ્લાન્ટ અને ૩૫ થી ૪૦ હજાર જેટલા હાર્ટ ટ્રાન્સપ્લાન્ટ થાય છે. આ પ્રકારના ઘણા અંગ પ્રત્યારોપણ થાય છે.

જો આપણે એવું માનીએ કે આ ટ્રાન્સપ્લાન્ટમાંથી અગર ૧૦ થી ૧૫% આંતર-રાજ્ય હોય, તો આ એરપોર્ટ ભારતના તબીબી ઇતિહાસમાં નિર્ણાયક



ભૂમિકા ભજવશે. આજે ઘણી કંપનીઓ એર-એમ્બ્યુલન્સ સેવાઓ પૂરી પાડી રહી છે. એરપોર્ટના નિર્માણ બાદ આ તમામ સેવાઓને પ્રોત્સાહન આપવામાં આવશે.



૬) ફ્લાઈટ્સનું પાર્કિંગ / જાળવણી (રિપેરિંગ / રિફ્યુઅલિંગ):

ફ્લાઈટ અને હેલિકોપ્ટરના સમારકામ અથવા જાળવણી માટે તેમના મોટા ભાગોને કારણે જગ્યા અને સમયની જરૂર પડે છે અને આ ફ્લાઈટનું લેન્ડિંગ ખૂબ જ મુશ્કેલ છે. ફ્લાઈટને ખેંચવા અને તેના ભાગનું પરિવહન કરવા માટે ઘણા મોટા વાહનોની જરૂર પડે છે. આ બધું આ નોન-કમર્શિયલ એરપોર્ટ પર થશે. પાર્કિંગ અને રિફ્યુઅલિંગ પણ કરવામાં આવશે.

૭) ખાનગી વિમાન આતિથ્ય:

ઘણી વ્યક્તિઓ, અધિકારીઓ, સેલિબ્રિટીઓ અથવા ઉદ્યોગપતિઓ પાસે તેમના ખાનગી વિમાનો અથવા હેલિકોપ્ટર હોય છે. તેમને તેમની ફ્લાઈટ્સ માટે આ પ્રકારના અથવા એરપોર્ટની જરૂર છે.

૮) એરપોર્ટ પરીક્ષણ:

નવા એરપોર્ટ અદ્યતન તકનીકો અને નવીનતમ ધોરણો સાથે બનાવવામાં આવશે. ભવિષ્યમાં, જો કોઈ એરપોર્ટને રિડેવલપ કરવાની જરૂર હોય અથવા કોઈ નવા એરપોર્ટ બનાવવાની જરૂર હોય, તો આ ધોરણો બિલ્ડરોને મદદરૂપ થશે.

૯) આર્મીનો ઉપયોગ:

આ એરપોર્ટ આપણી ભારતીય સેનાને તેમના વ્યવસાય માટે સેવા આપશે. જો રાજ્યના કોઈપણ ભાગમાં કોઈ કટોકટી સર્જાય, તો તેને સંભાળવા માટે આપણને વરિષ્ઠ સૈન્ય અધિકારીઓ અને કમાન્ડોની જરૂર છે. જો આપણી પાસે એરપોર્ટ હોય, તો આપણે તેમને ઝડપથી લાવી શકીએ છીએ અને તેમને સાઇટ પર મોકલી શકીએ છીએ.

૧૦) ફ્લાઈંગ ક્લબ/ફ્લાઈંગ સ્કૂલ:

આપણા મહાન દેશને કુશળ પાઇલોટ્સ અને ફૂ મેમ્બરો આપવા માટે, આપણને તેમની તાલીમ, જોખમ વ્યવસ્થાપન, વ્યક્તિત્વ વિકાસ, આંતરવ્યક્તિત્વ કૌશલ્ય વગેરે માટે માળખાકીય સુવિધાઓની જરૂર છે. આવા એરપોર્ટ આ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પૂરું પાડશે. આજે આપણી પાસે એટલો અદ્યતન અભ્યાસક્રમ છે કે આપણા પાઇલોટ્સ પોતાની જાતને, ફૂ મેમ્બરો અને મુસાફરોને બળતણની

અછત, પર્યાવરણ જોખમો, એર-ટ્રાફિક, એન્જિનની નિષ્ફળતા, લેન્ડિંગ ગિયર્સની નિષ્ફળતા વગેરેની કોઈપણ મુશ્કેલ પરિસ્થિતિમાંથી બહાર લાવી શકે છે. આપણા ફૂ મેમ્બર્સ ૫૦૦-૬૦૦ જેટલા ફ્લાઈટ પેસેન્જરોને આ પ્રકારની મુશ્કેલ પરિસ્થિતિઓમાં તેમના જ્ઞાન, વાતચીત કૌશલ્ય અને મનની નિર્ણય ક્ષમતાથી બચાવી શકે છે. આજે, બીજા વિશ્વ યુદ્ધ અને એર સ્ટ્રાઈક પછી, આર્મી ફાઇટર જેટ અને તેમના પાઇલોટ્સ લગભગ ૨૬% વધ્યા છે. આપણા ગુજરાતમાં જામનગર અને ભુજમાં બે મોટી આર્મી શાળાઓ છે.

ઉડાન તરફ યુવાનોનો રસ પણ દિવસેને દિવસે વધી રહ્યો છે.

આપણી પાસે સંખ્યાબંધ ફ્લાઈંગ ક્લબ છે જેઓ આપણી યુવા પેઢીને ફ્લાઈટ્સ, જેટ્સ અને હેલિકોપ્ટર ઉડાડવાનું, નિયંત્રણ કરવાનું અને સમારકામ કરવાનું શીખવે છે. પાઇલોટ્સ અને ફૂ મેમ્બર્સના પગારમાં પણ વધારો થયો છે જેથી લાખો લોકો ભારતના ઉડ્ડયન ઉદ્યોગમાં કારકિર્દી બનાવવા માટે રસ ધરાવે છે અને પ્રયાસ કરી રહ્યા છે. આપણી પાસે એટલું નક્કર ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર છે કે આગામી ૧૦-૧૨ વર્ષમાં ભારત ૩૨ મોટા દેશોના વિદ્યાર્થીઓને એવિએશન ટેકનોલોજી શીખવશે.

માત્ર એરપોર્ટ જ નહીં, ગુજરાતમાં



મરીન ટેકનોલોજી, અંડરવોટર સબમરીન ટેકનોલોજી, સ્પેસ ટેકનોલોજીની શાખાઓ હશે.

બુલેટ ટ્રેનની શરૂઆત સાથે, અમારી પાસે ભારતમાં બુલેટ રેલવેની સૌથી મોટી સંસ્થા હશે.

#### ૧૧) સ્કાય-ડાઈવિંગ / સાહસિક પ્રવૃત્તિઓ

ઉડતા વિમાનોની પસંદગી સાથે, અમારા યુવાનો પણ વિમાનમાંથી ફૂદવા માંગે છે! હું મજાક કરું છું. પણ આપણી યુવા પેઢીને સ્કાય ડાઈવિંગ નામનો નવો શોખ છે. હવે આ શોખ પૂરો કરવા માટે તમારે વિદેશ જવાની જરૂર નથી. આ આપણા ઘરઆંગણે ઉપલબ્ધ થશે.

#### ૧૨) સમગ્ર દેશમાં/આંતરરાષ્ટ્રીય બહેતર કનેક્ટિવિટી

વધુ એરપોર્ટ એટલે વધુ કનેક્ટિવિટી, વધુ બિઝનેસ, વધુ વૃદ્ધિ, વધુ સહયોગ, વધુ વિકાસ, વધુ વિકસતી અર્થવ્યવસ્થા.



ચાલો, હું તમને થોડા ઉદાહરણો આપું:

છેલ્લા પાંચ વર્ષોમાં, આપણા એરપોર્ટ અને નજીકની સાઇટ્સ પર ૯૦,૦૦૦ કરોડનું રોકાણ થયું છે.

લગભગ ૪૯-૫૬% વ્હાઇટ કોલર કર્મચારીઓ અને ઉચ્ચ-મધ્યમ વર્ગના લોકોએ લોકડાઉન દૂર કર્યા પછી હવાઈ મુસાફરી કરી.

ભારતમાં દર વર્ષે લગભગ બે-ત્રણ એરલાઇન કંપનીઓ શરૂ થાય છે.

આ વર્ષે ઝુનઝુનવાલાની 'અકાસા એર', જે ૨૬૦ કરોડ રૂપિયાની કમ્પની છે, તેની શરૂઆત થયી.

આપણા દેશમાં દર વર્ષે લગભગ ૩૦૦+ મોટી એરલાઇન કંપનીઓની

આંતરરાષ્ટ્રીય ફ્લાઇટ લેન્ડિંગ કરે છે.

આજે પાયલોટ ટ્રેનિંગની સરેરાશ ફી ૧૧-૧૩ લાખ છે.

મોટી-નાની ૧૧ સંસ્થાઓ ફ્લાઈંગ કોર્સ શીખવે છે...

વગેરે, વગેરે...

હવે તમે સમજી ગયા હશો કે આપણે નોન-કમર્શિયલ એરપોર્ટની કેટલી જરૂર છે. વ્યવસાયિક એરપોર્ટ પર વ્યસ્ત સમયપત્રક અને ટ્રાફિકને કારણે, આપણે તેના પર આવી વસ્તુઓ કરી શકતા નથી.

પરંતુ હજી આપણી પાસે થોડા વધુ મુદ્દા છે, જે આપણે આવતા અંકમાં જોશું.

ધન્યવાદ.





અર્પણ કિસ્તી

## Connecting... કવિતા

માણસ દીવો છે ઈશ્વરનો.

બળવાનું છે 'ને પ્રજાળવાનું પણ.  
આંધી વચાળે ટકી રહેવાનું પણ.

તૂટી જવાય ક્યારેક;  
છતાંય રાખી વાટ  
તરબોળ શ્રદ્ધામાં,  
રહેવાનું છે પ્રગટતા.

'ને ઝઝૂમતા અંધકાર સામે  
પ્રકાશ તેનો જ પાથરવાનો સતત.  
સાંધશે એ જ ફરી,  
સંભાળશે પણ એ જ.

પ્રગટાવી છે આપણી જ્યોત તેણે જ.

સત્ય પ્રકાશતો,  
ફેલાવતો પ્રેમ એવો  
માણસ દીવો છે ઈશ્વરનો!...





## વિવેક ચુડાસમા

‘પ્રદક્ષિણા’ શબ્દથી આપણે બધા જ વાકેફ છીએ. આપણાં શાસ્ત્રો-પુરાણો સહિત વેદમાં પણ તેનું મહત્ત્વ આલેખાયેલું છે. મંદિરે જઈએ ત્યારે પણ ઘણીવાર મંદિરની કે દેવી-દેવતાની પ્રદક્ષિણા કરવાનો એક રિવાજ છે. તેટલું જ નહીં, આપણી સંસ્કૃતિ તો એટલી ‘રીચ’ છે કે આપણે ત્યાં પ્રકૃતિના દરેક તત્ત્વને પૂજનીય માનવામાં આવે છે. અન્ય કોઈ ધર્મમાં ન હોય તેવું સનાતન ધર્મમાં છે. આપણે ત્યાં તો નદીઓને, પર્વતોને પૂજનીય માનીને તેમની પૂજા થાય છે અને હા, તેમની પ્રદક્ષિણા પણ થાય છે. તો આ વખતે મારે વાત કરવી છે એ પર્વતની, જેને પુરાણોમાં ‘હિમાલયનો દાદો’ કહ્યો છે. જી, હા ગિરનાર. તમને ખ્યાલ હશે જ કે ગિરનાર પર્વતની પણ પરિક્રમા કરવામાં આવે છે. તેને ‘ગિરનારની લીલી પરિક્રમા’ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

કારતક સુદ અગિયારથી લઈને કારતક સુદ પૂનમ સુધી ગિરનારની પરિક્રમા કરવામાં આવે છે. ૩૬ કિલોમીટરની આ ગિરનારની પરિક્રમામાં મુખ્ય ચાર પડાવ હોય છે. જ્યાં

## ગિરનારની પરિક્રમા



મોટેભાગે યાત્રિકો રાતવાસો કરતા હોય છે. આખીય પરિક્રમાના રૂટમાં તમને ક્યાંય પાણી કે ખાવાની તકલીફ ન પડે તેવી સુવિધાઓ હોય છે. અન્નક્ષેત્ર અને પાણીની પરબ બધું જ તમને અંદર મળી રહે છે. આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ જોઈએ તો પરિક્રમા ચોક્કસ એક ભાવની વાત છે, પણ ત્યાંનું વાતાવરણ ગજબ હોય છે. પરિક્રમા એટલે કુદરતની સાથે વિતાવવા મળતું પાંચ દિવસનું વેકેશન.

પરિક્રમાની શરૂઆત ભવનાથ તળેટીથી થાય છે અને પૂર્ણ પણ ભવનાથ તળેટીમાં જ થાય છે. ભવનાથ તળેટીથી રૂપાયતન જવાના રસ્તે આગળ વધવાનું હોય છે. ત્યાંથી ઝીણા બાવાની મઠી તરફ જવાનું હોય છે. રૂપાયતન

કોસ કરતાં જ જંગલ વિસ્તાર ચાલુ થઈ જાય અને અંદાજે અડધો કલાક જેટલું ચાલો એટલે તમે બરાબર જંગલમાં હોવ. ચારેબાજુ વૃક્ષો જ વૃક્ષો. ઝરણાં, નદી, પક્ષીઓનાં કલરવ આહાહાહા બહુ જ જબરદસ્ત વાઇબ્સ આવે.

અહીંથી ૧૨ કિલોમીટરે ઝીણા બાવાની મઢી આવે. જંગલમાં અંધારુ વહેલું થઈ જાય એટલે યાત્રિકો સાંજના સુમારે જ ઝીણા બાવાની મઢીએ સારી જગ્યા શોધીને ત્યાં રાતવાસો કરવાની વ્યવસ્થા કરે. એકબાજુ દિવાળીના સમયમાં ગુલાબી ઠંડી હોય અને તેમાંય વળી જંગલમાં હોઈએ એટલે એ રાત કેવી હોય! હા ત્યાં જંગલમાં ક્યાંય લાઇટની વ્યવસ્થા ન હોય સિવાય કે કોઈ મંદિર હોય! પરિક્રમામાં તમારે ટોચ સાથે જ રાખવી. ગામડાંના જે લોકો આવતા હોય છે તે લોકો પોતાની સાથે જ ઠામ-વાસણો અને રાંધવાની વ્યવસ્થા કરીને આવતા હોય છે. જંગલમાંથી લાકડાં વીણીને ચુલો સળગાવે અને જમવાનું બનાવે. આહાહાહા આખાય વાતાવરણમાં જે સુગંધ આવે કે ના પૂછો વાત. જે લોકો જમવાનું બનવવાની વ્યવસ્થા કરીને ના ગયાં હોય તે બધાય અન્નક્ષેત્રમાં ભોજન કરે. ગામનાં લોકો ક્યારેય અન્નક્ષેત્રમાં નથી ખાતાં. હકીકતમાં તો એ જ સાચી પરિક્રમા છે.

જેમ જેમ રાત ઘેરી થતી જાય તેમ તેમ ચહલપહલ થોડી ઘટી જાય. મોટાભાગના લોકો જગ્યા શોધીને આરામ કરતા હોય.

એકબાજુ તાપણું ચાલતું હોય, બીજીબાજુ વાતો થતી હોય. ખરેખર આ લ્હાવો એકદમ અદ્ભુત છે. ઘનઘોર રાત થાય એટલે નજીકમાં વહેતા ઝરણાંનો ખળખળ અવાજ પણ એકદમ ચોખ્ખો સંભળાય એવી શાંતિ પ્રસરી જાય. એ રાતનો લ્હાવો અલભ્ય છે. એ માત્રને માત્ર ગિરનારના જંગલમાં જ મળે!

સવારના ચાર વાગતા ફરીથી ચહલપહલ ચાલુ થાય. માણસો ઉઠવા માંડે. ચૂલા પર ચા મૂકાતી હોય અને રાતનાં વઘેલાં રોટલા સાથે ખાવાની તૈયારી થતી હોય. પછી આછાં આછાં અજવાળે ફરીથી બધો સામાન પેક કરીને ચાલવાની શરૂઆત થાય. ત્યારબાદ બીજો પડાવ આવે ૪ કિલોમીટરે 'સરકડિયા હનુમાન'. જંગલની બરાબર મધ્યમાં બિરાજમાન હનુમાનજીનું ખૂબ સુંદર મંદિર. પ્રકૃતિની ગોદમાં આવું મંદિર હોય એટલે વાત જવા દો એકવાર મુલાકાત લેતાં જ તન-મન બંને રામમય બની જાય. આ મંદિર ખૂબ જ સુંદર છે અને તેની બાજુમાંથી જ એક નદી વહે છે. રાત પડે એટલે ઠંડો ઠંડો પવન આવે! હાલ પ્રરિક્રમાના સમય દરમિયાન આ મંદિરે યાત્રિકો માટે તમામ વ્યવસ્થા કરવામાં આવતી હોય છે. લોકો અહીં બીજા દિવસનો રાતવાસો કરી થાક ઉતારે છે.

ત્યારબાદ અહીંથી બે જગ્યા બહુ નજીકમાં છે અને પ્રકૃતિની ગોદમાં છે. એક



સૂરજકુંડ અને બીજી માળવેલાની જગ્યા. પરિક્રમા કરનારા લોકો અહીં જતા હોય છે. પછી ચાલુ થાય છે નળપાણીની ઘોડી જે બોરદેવી લઈ જાય છે. બોરદેવી એટલે પરિક્રમાનો ત્રીજો પડાવ. આ જગ્યા પણ બહુ જ સરસ અને ખૂબ વિશાળ મેદાનવાળી છે. અહીંથી તાતણીયા ધરા નામની જગ્યાએ જવાય છે. જંગલની મધ્યમાં ઝરણાંનાં ઉદ્ભવસ્થાનનો લાભ માણવો હોય તો અહીં જવાય. અંદાજે જતા અને આવતા એક દિવસ જેટલો સમય લાગે છે. એટલે તમે ત્યાં જઈને પાછા આવો ત્યારે ચોથો દિવસ પૂરો થઈ ગયો હોય. હા, ત્યાંથી તમારે પાછું બોરદેવી આવવું જ પડે છે. અહીં બોરદેવીથી હવે ૮ કિલોમીટર ચાલો એટલે બહાર ભવનાથ પહોંચી જવાય. આને કહેવાય છે, ગિરનારની પરિક્રમા.

આ પરિક્રમાના માધ્યમથી હકીકતમાં તો તમે પ્રકૃતિની નજીક અને પોતાની નજીક જઈ શકશો. પ્રકૃતિની ગોદમાં આવો સમય ક્યારેય વિતાવવા નહીં મળે કે તમને પાંચ પાંચ દિવસ સુધી ત્યાં રહેવાનો મોકો મળે. જો તમને ખરેખર આ વર્ષે પરિક્રમામાં જવાની ઇચ્છા હોય જ તો ૪ નવેમ્બરથી પરિક્રમા શરૂ થવાની છે. તો તે દિવસો દરમિયાન ગમે તે કામ હોય પડતાં મૂકીને પ્રકૃતિની ગોદમાં થોડાં દિવસ વિહરતા આવજો.

પરિક્રમા દરમિયાન જંગલનું વાતાવરણ એકદમ અલગ જ હોય છે. ચારેબાજુ 'જય

ગિરનારી... જય ગિરનારી'ના નાદ સંભળાય. વળી, જંગલમાં એટલા બધા મંદિરો આવેલાં છે કે ના પૂછો વાત. બધાંય શિખરબદ્ધ પૌરાણિક મંદિર. ત્યાં દર્શન કરીને જ ચિત્ત શાંત થઈ જાય. એમાંય પ્રકૃતિની ગોદમાં આવો ચાન્સ મળતો હોય તો એને કેવી રીતે મૂકાય, ચાર? ખરેખર દરેક વ્યક્તિએ જીવનમાં એકવાર તો ગિરનારની પરિક્રમા કરવી જ જોઈએ. આધ્યાત્મિક રીતે નહીં પણ અન્ય ઘણી રીતે પરિક્રમા ખૂબ જ સારું ફળ આપે છે. તમને અનેક પાઠ શીખવે છે. પાંચ દિવસ બધી જ સુખ-સુવિધાઓ છોડીને જંગલમાં રહેશો તો ખબર પડશે કે આપણે ખરેખર જીવીએ છીએ એ કેવું જીવીએ છીએ! હા, જંગલમાં તમને પાંચ દિવસ નેટવર્ક પણ નહીં મળે તો એ બહાને તમે સોશિયલ મીડિયાથી દૂર તો રહી શકશો! એનો સીધો ફાયદો એ થશે કે તમે પોતાને સમય આપી શકશો, પોતાનાને સમય આપી શકશો અને જિંદગીના આ કેટલીક અમૂલ્ય દિવસો તમે આખું જીવન નહીં ભૂલી શકો તેવી યાદગીરી રહી જશે.

જય ગિરનારી!





## ઉમેશ જોષી

લખી દસ વરસની થયા પછી જીવીએ દીકરાને જન્મ આપ્યો. એના આનંદની અભિવ્યક્તિ મોનિયો અને જીવી જ કરી શકે. નામ પાડ્યું સોમો. સોમવારે જન્મ થયો હતોને એટલે. સોમલાનો લાડકોડથી ઉછેર થવા લાગ્યો. લખીને સાસરે વળાવી ત્યારે સોમલો નાનકડો ઢોલ વગાડતા શીખી ગયો હતો.

આજે તો ગામમાં ઘેર ઘેર આનંદ છે. કારણ કે ગામના આગેવાન પશાભાઈની એકની એક દીકરીના લગ્ન છે. પશાભાઈ વતી ગામજનો તો મોનિયાને હાલતા ચાલતા કહેતા, "મોનિયા, ઢોલ તૂટી જાય તો બીજો થાશે... પણ વગાડવામાં મોજું ન કહેવરાવતો." મોનિયાને પણ આશા હતી સારી આવકની.

સવારે ગામને પાદર જાન આવી ગઈ છે, નાનકડા ગામમાં જાણે મેળો ભરાયો હોય એમ માણસો ફરતાં હતાં.

સોમલાને જીવી જગાડતી હતી. કોઈ દિ'નહીંને આજે સોમલો કેમ મોડે સુધી સૂતો છે તેની પણ નવાઈ હતી. જીવી સોમલા પરથી ગોદડું ખેંચી જગાડે છે, પ...ણ સોમલાની

# ટૂંકી-વાર્તા

## ઢોલી

આંખો ખુલ્લી હતી.

જીવીએ રાડ પાડી, "દોડો દોડો આ સોમલાને શું થયું?" મોનિયો આવી જુએ છે તો સોમલાની આંખો લીલીકાય હતી, મોનિયો સમજી ગયો, જીવી રડવા લાગી, ત્યાં મોનિયો બોલ્યો,

"ખબરદાર આંસુ પાડ્યા છે તો... ગામને પાદર જાન આવી છે. જાન ઉઘલી જાય ત્યાં લગી માન કે સોમલો હજી સૂતો છે!"

મોનિયાએ માથે ફાળિયું બાંધ્યું. ઢોલ ખભે ચઢાવ્યો. ઊપડ્યો દાંડીથી વગાડતો વગાડતો પશાભાઈના ઘર તરફ. મન રડતું હતું, હોઠ હસતાં હતા, જીવ સોમલા પાસે હતો ઢોલ પશાભાઈની ડેલીએ હતો.

જાન પરણીને ગઈ. જાનના કે વરરાજાના કોઈ વખાણ કરતું ન હતું. પણ વખાણ કરતા હતા મોનિયાના. મોનિયાની હેડીના માણસો કહેતાં હતાં કે,

"આજે મોનિયાએ ઢોલ વગાડી ગજબ કરી નાખ્યો. આવો ઢોલ આજ સુધીમાં એણે ક્યારેય વગાડ્યો ન્હોતો..."





બે વાર્તાઓ - 'મલકપાર' અને 'સાંથી'

## તેજલ શાહ

પાછલા અંકોમાં, સ્ત્રી કેન્દ્રિત વાર્તાઓનો દબદબો રહ્યો. સ્ત્રીસહજ સંવેદના, લાગણીશીલ હૃદય અને પ્રિયપાત્રના સપના સાકાર કરવાની જિજ્ઞાસા પુરુષને પણ હોય છે. એ સ્ત્રીને સન્માન, સ્નેહ અને સુરક્ષા આપવા તત્પર હોય છે. આજની બે વાર્તાઓ, મીનાક્ષી વખારિયાના વાર્તાસંગ્રહ 'પ્રાચીના અર્વાચીના'માંથી છે. ૨૦૨૧માં આ પુસ્તક પ્રકાશિત થયેલું. એમની વાર્તાઓમાં ગ્રામ્યસૃષ્ટિનો વૈભવ વર્તાય છે. પછી, એ પાત્રોની બોલી હોય કે પહેરવેશ.

'મલકપાર', એક હૃદયસ્પર્શી પ્રેમકથા. વેલજી અને સવલીની પ્રેમકથાના મંડાણ, એ માંડ સત્તરની હશે ત્યારે શ્રાવણના મેળામાં થયેલાં. સવલીની ખીલું ખીલું થઈ રહેલી જુવાની. ઓઢણુંય પહેરવાનું થોડાં વખત પહેલા જ ચાલુ કરેલું. મેળામાં એની બહેનપણીઓ સાથે ઊભેલી સવલી, ખત્રી સાથે બાંધણીવાળી લાલ ઓઢણી માટે રક્કઝક કરી રહેલી. ખત્રી પચ્ચીસની વસ્તુ પંદરમાં ના જ આપે એ સ્વાભાવિક હતું. વેલજી, યુવાનીના તરવરાટથી થનગનતો જાણે તેજીલો



તોખાર..! તાજી ફૂટેલી મૂછોના દોરા, તેના ચહેરાની નમણાશને અનેરો ઉઠાવ આપી રહેલાં. સવલી પર પ્રભાવ પાડવા જલ્દીથી રૂપિયા પચીસ રોકડાં ગણી ખત્રીને પકડાવ્યા ને ઓઢણીનું પડીકું લઈ વિજયી અદાથી સવલી સામે સુરમાળી આંખો નચાવી રહ્યો. કોડીલાકુંવર જેવા વેલજીની પડખે બેઠી લજામણીની જેમ સંકોચાઈ રહેલી મરક મરક થતી સવલીને જોઈએ વેલજી મલકી ઊઠ્યો અને પેલી ઓઢણી સવલીને ઓઢાડી દીધી.

પરણ્યા પછી હજી માંડ પાંચ દિવાળી જોઈ હશે. મોંઘવારીએ કાળો કેર વર્તાવેલો તોય ગરીબી અને લાચારી હજી એમનાં પ્રેમની આડે આવી નહોતી. પોતાની દુનિયામાં એ મસ્ત હતાં. આમ તો ગામના સરપંચના ખેતરે મજૂરી કરી આખું વરસ અનાજ અને

થોડી રોકડ કમાઈને શાંતિથી ગુજારો કરી લેતાં. આ વખતે મેઘરાજાના રિસામણાએ ભારે કરી. માંડ મળતી ખેત મજૂરીનું કામે હાથમાંથી ગયું. આવા કપડાં દુકાનના સમયે સરકાર માઈબાપે ચાલુ કરેલ રાહતના ભાગરૂપે ધોરીમાર્ગ પર પાછપલાઈન નાખવાનું કામ નીકળ્યું હતું ત્યાં મજૂરી કરવા બંને કમને તૈયાર થયાં.

કાળઝાળ ગરમી અને મુકાદમની લૂ જેમ દઝાડતી નજર. વેલજી અને સવલીને વાત કરતાં જુએ તો એ દિવસ પૂરતું બંનેને જુદાં પાડે. સાથે કામ કરવાની શરત વધુ કામ કરાવતા ખચકાતો નહિ. વેલજી માંદો પડ્યો. સવલીએ એને સમ દઈ ઘરે રાખ્યો અને એ નીકળી ચિંતાનું ભાથું લઈને! તાપને લીધે સવારથી સવલીનો જીવ ચૂંથાતો હતો. એ ઘરમાં બેસે તો એકલું પાણી પીને સૂવાનો વારો આવે. મન મક્કમ કરીને એ ખટારામાં બેસી કામના ઠેકાણે પહોંચી. એક બે તગારાના ફેરા કર્યા ત્યાં તો એને ચક્કર આવવા માંડ્યા. જેમ તેમ એક ઝાડનો છાંયડો શોધી થાક ઉતારવા બેઠી. ઓઢણીથી જરાક પરસેવો લૂછી આંખ બંધ કરી ત્યાં તો મુકાદમ બોલ્યો, "તારા ઘણીને આ તારા લટકા મટકા જોવાનો ક્યાં ટાઈમ છે? તું મારી પાસે આવ. તને માલામાલ કરી દઈશ. મજૂરી પણ નહીં કરાવું, બસ એકવાર 'હા' બોલ..." સવલીએ જેમ તેમ દિવસ પૂરો કર્યો. મુકાદમે સાંજ થઈ, બધાં

મજૂરો ગયાં પણ એને જવા ન દીધી. એ પણ સમજી ચૂકી હતી એટલે ભાગવાનું શરૂ કર્યું, ભાગીને શરીરનું જોર ઘટ્યું અને મુકાદમનું વધ્યું. સવલી સર્વસ્વ ગુમાવવાની તૈયારીમાં જ હતી ત્યાં ઝાડીમાંથી એક માનવદેહ પ્રગટ થયો! તેત્રીસ કરોડ દેવી-દેવતામાંથી કોઈ એકે લાજ રાખી કે પછી જે પતિને પરમેશ્વરની જેમ પૂજ્યો એણે જ ફરી એકવાર ઓઢણું ઓઢાડ્યું?

\*\*\*

વાર્તા 'સાંથી'નો વાર્તાનાયક માતૃવાત્સલ્યથી છલકતો પુત્ર 'હરજી', દોડતો દોડતો યુવાનીમાં પ્રવેશી જાય છે. બધુંય બદલાતું ગયું. કપડાં,બૂટ, હિલચાલ, જાડો ઘડયા જેવો સોનાનો ચેન, મોટું પેન્ડન્ટ. વટમાં સિગારેટના વલયો છોડતી રજનીકાંતની અદા. એનું ગામ, ગામના લોકો બધું એમનું એમ જ રહ્યું. અને એ મોટો થઈ રહ્યો. એ જેની ફરાકમાંથી ઘાઘરા પોલકું પહેરવાની વાટ જોતો હતો એ પણ એવી નાની જ રહી. પરણવાની ચળ ઊપડેલી. "પરણાય નહિ તો કુંવારા રહી જવાય." એ સ્વગત હસી રહ્યો. પોતાને જ ટપારે છે, 'ભાઈ પહેલાં ભણ તો ખરો!' પોતે ભણવામાં હોશિયાર જ હતો ને! માસ્તર વખાણ કરતાં ત્યારે મા પોરસાતી. એટલું જ નહિ આગળ બોર્ડિંગમાં ભણવા જઈ શકે એ માટે એની મા તનતોડ મહેનત કરતી. હરજી પણ ટ્યુશન કરી એની માનો ભાર હળવો



કરવા તત્પર હતો.



હરજીના બાપા ભગવાનજીના કાને વાત પડી. પછી શું? એજ ગતાનુગતિક રીત. શાંતા અધમૂઠ થઈને પડી ત્યાં સુધી એને ધરાઈને મારી. શાંતા એના નામ પ્રમાણે શાંતરસને વળગી રહી. હરજીએ ડરીને ખૂણો સાચવ્યો અને ભગવાનજી ચાલ્યો પાવલું પીવા. હરજીએ માને હળદરથી મલમપટ્ટી કરી. એનું બધું કામ પણ ઉપાડી લીધું. ખાધું, પીધું ને રાજ કર્યુંની વાત ગરીબને લલાટે ક્યાં? ભગવાનજી પાછો આવ્યો. શાંતાથી શાક વેચવા જવાયું નહિ. કેમેચ કરીને ખીચડી - છાશ પીરસાયાં. ભગવાનજીએ ભરપેટ ખાધુંય ખરું છતાંય મીઠું વધુ છે કહી એણે થાળીનો છુટ્ટો ઘા કર્યો. થાળીની ધાર શાંતાના કપાળ પાર વાગી અને લોહીનો ધૂધવો છૂટી પડ્યો....

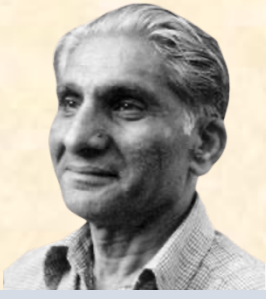
બસનો હોર્ન વાગ્યો. શહેર તરફની છેલ્લી બસ આવી રહી. હરજી ભાનમાં આવ્યો. એક હરખ હતો. સપનામાં તો સપનામાં પોતાની સૂટબૂટવાળી જિંદગી તો જીવી લીધી.

એક ક્ષણનો એ આનંદ વિલાઈ ગયો, બનેલી ઘટના યાદ આવી. માને વાગેલું. પોતાનું મગજ તમતમી ગયેલું અને એ જ અવસ્થામાં ચટણી વાટવાનો પથ્થર લઈ બાપાના લમણે ઝીંકી દીધેલો! બીકનો માર્યો ઝનૂનભેર દોડતો રહ્યો.

અબ દો બાતે હો સકતી હે... હરજી ધરે જશે અથવા નહિ જાય. ધરે ગયો તો દો બાતે હો સકતી હે... બાપ જીવતો હશે અથવા નહિ હોય. જો મૃત્યુ પામ્યો હોય તો દો બાતે હો સકતી હે... એક તો મા માફ કરે કે નહિ એ પ્રશ્ન અને ક્યાં તો બાપાની હત્યામાં જેલ થાય... જો જેલ થાય તો... શક્યતાઓ અગણિત છે અને અંત એક. તમે એ જ શોધી લેજો, સરળ પડશે!

આપના પ્રતિભાવ [tejnikalme@gmail.com](mailto:tejnikalme@gmail.com) પર મોકલશો.





## ઉશનસ્

ક્યાંય ના જરી ક્લેશ હો; ને ક્યાંય ના જરી ક્લાન્તિ હો;  
સર્વને હો તાઝગી પ્રાતઃફૂલોની, શાન્તિ હો.

વ્યોમમાંયે શાન્તિ હો, ને ભોમમાંયે શાન્તિ હો,  
વ્યોમભોમની મધ્ય રોમેરોમ સોમ શી શાન્તિ હો.

પૃથ્વી તો કંપે હજી ક્યારેક; એ જંપી નથી,  
હો ધરીમાં સ્નિગ્ધતા, ને ક્ષુબ્ધતાને શાન્તિ હો.

એક જે હતું પૂર્ણ તે ખુદ કણકણોમાં ચૂર્ણ છે,  
એ પૂર્ણપણમાં હોય તેવી ચૂર્ણકણમાં શાન્તિ હો.

ભવભવાટવિમાં ભટકવું છે લખ્યું જો ભાગ્ય; તો  
એ ભાગ્યને પણ શાન્તિ હો, એ ભ્રાન્તિને પણ શાન્તિ હો.

પંચભૂતોની મહીં, ને સર્વ ઋતુઓના ઋતે  
સંક્રાન્તિઓને શાન્તિ હો, ને ક્રાન્તિમાંયે શાન્તિ હો.

શપ્ત શાં સંતપ્ત રણ, નિઃસૂર્ય અંધારાં વનો;  
એ રણો શાં, એ વનો શાં સૌ મનોમાં શાન્તિ હો.

કેટલું છે દુઃખ ઉશનસ્ ! ચેતનાથી ચિત્તમાં !  
એ ચેહનેયે શાન્તિ હો, એ દેહનેયે શાન્તિ હો.





## ઉમા પરમાર

‘વાસ્તુકલા’ સોસાયટીના બંગલા નંબર ૧૨ની બહાર પોલીસની જીપ અને એમ્બ્યુલન્સ એકસાથે ઊભા હતા. આ પટેલ પરિવારનો બંગલો હતો. સાંજનો સમય હતો. બંગલાની અંદર અચાનક શું થઈ ગયું તે આસપાસનાં અન્ય રહેવાસીઓ માટે કુતૂહલનો વિષય હતો. પણ તેમનાં ખૂબ નજીકનાં પાડોશી મિત્ર એવા બકુલભાઈ પાડોશી અને મિત્રધર્મ બજાવવાને નાતે બંગલામાં આવ્યા. પહેલાં તો પોલીસ કર્મચારીએ અટકાવ્યા પણ તેમણે વિનંતી કર્યા પછી તેમને અંદર જવા દીધા.

અંદરનું દ્રશ્ય કલ્પના બહારનું હતું. નીલાબહેન જોરજોરથી રડી રહ્યાં હતાં. એમ્બ્યુલન્સનો સ્ટાફ જગદીશભાઈને સ્ટ્રેચર પર લઈ એમ્બ્યુલન્સમાં ચઢાવી રહ્યો હતો. એમનાં દીકરા-વહુ સ્ટાફને મદદ કરી રહ્યાં હતાં. પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર, કોન્સ્ટેબલની સાથે મળીને ધર્મેશની પૂછપરછ કરતાં હતાં. બકુલભાઈએ મગજ દોડાવવા કરતાં સીધું એમની વહુ માધવીને જ પૂછ્યું કે, "માધવી, આ બધું શું છે? જગદીશભાઈને

# લઘુ-વાર્તા

## નીલાબહેનની દિવાળી



કંઈ થયું હોય તો એમ્બ્યુલન્સ આવે તે સમજાય પણ પોલીસ શું કામ આવી છે? વળી એ આ ધર્મેશને શું પૂછી રહી છે?"

"અરે બકુલ-અંકલ, વાત જ જવા દો ને! મમ્મીનો અઢી લાખનો કિંમતી હાર ચોરાઈ ગયો. જેવી ચોરીની ખબર પડી એટલે પોલીસ બોલાવી અને એની જાણ થતાં અચાનક જ પપ્પાની તબિયત લથડી, કદાચ હાર્ટ-એટેક લાગે છે. એટલે એમ્બ્યુલન્સ પણ બોલાવવી પડી. સાડું થયું તમે આવી ગયા તો, બાકી મને તો સૂઝ જ નહોતી પડતી કે શું કરું? હવે તમે પ્લીઝ, જરા દીપક અને પપ્પાની સાથે હોસ્પિટલ જાઓ તો હું અહીં મમ્મી સાથે રહું. મમ્મીને હમણાં હોસ્પિટલ લઈ જવાય એમ નથી." માધવી ચિંતા સાથે બોલી.

"હા, હા, કેમ નહિ? હું જાઉં છું આ લોકો સાથે તું અહીં રહે અને જરૂર પડે તો ગીતા આંટીને બોલાવી લેજે. તને મદદ મળી રહેશે!" બકુલભાઈ દીપકની સાથે કારમાં બેસતાં બોલ્યાં. તેઓ વિચારી રહ્યાં કે, નીલાબહેન હાર ચોરી થયો એટલે રડે છે કે પછી જગદીશભાઈને એટક આવ્યો તેથી? રસ્તામાં દીપકે માંડીને બધી વાત કરી બકુલભાઈને.

જગદીશભાઈ અને નીલાબહેન પટેલ એક સુખી-સંપન્ન દંપતિ હતું, જે એમના દીકરા દીપક અને તેની વહુ માધવી સાથે આનંદથી રહેતાં હતાં. શહેરમાં અને સમાજમાં એમની શાખ ઘણી સારી હતી, સરસ મજાનો બિઝનેસ હતો અને બંનેનો સ્વભાવ પણ હસમુખો અને મિલનસાર. તેથી દંપતિ લોકપ્રિય પણ ખરું. ત્રણ વર્ષ પહેલાં જ દીપકનાં માધવી સાથે લગ્ન કર્યાં હતાં. તે ભણેલી અને સંસ્કારી હતી. નીલાબહેન અને માધવી બંને એ રીતે નસીબદાર. સાસુ-વહુ તરીકે એકબીજા સાથે સમજણથી રહેતાં હતાં. તેથી સંબંધમાં ક્યાંય કડવાશ નહોતી આવી. દીપક ડ્રાઈવ કરતાં બોલ્યો.

દિવાળી આડે ચાર દિવસ જ બાકી રહ્યાં હતાં ને ઘરમાં પૂરજોશમાં સાફસફાઈ ને બીજા કામો ચાલી રહ્યાં હતાં. ઘરે પંદર વર્ષથી નંદાબહેન ઘરકામ માટે આવે.

આજુબાજુ વાળા પણ એમને ઓળખે. દર વર્ષે દિવાળીમાં એ અને એમના પતિ બંને મળી આખું ઘર સાફ કરે. નંદાબહેન અને તેમનો પરિવાર આમ જોવા જાયો તો આ લોકોના પરિવારના સભ્ય જેવા જ હતાં. પંદર વર્ષોથી કામ કરતાં હતાં પણ ક્યારેય તેમણે આ પરિવારને ફરિયાદનો કોઈ મોકો નહોતો આપ્યો. હંમેશા દિલથી કામ કરે અને હાથની એટલી ચોખ્ખી બાઈ કે ક્યારેય ઘરની કોઈ વસ્તુ આમ-તેમ થાય નહિ. ક્યારેય કંઈ ખોવાઈ જવાની કે ચોરીની ફરિયાદ નહિ. પણ આ વખતે શું થયું કે નંદાબહેનનો નાનો દીકરો પણ સફાઈ માટે આવેલો અને બપોરે એ કોઈ કામ માટે બહાર પણ ગયો હતો. તે સમયે તેઓ એક કબાટમાંથી બીજાં કબાટમાં સામાન ફેરબદલ કરતાં હતાં. જ્યારે બધો સામાન કાઢ્યો ત્યારે આવું કંઈ ચેક નહોતું કર્યું. પણ જ્યારે ફરી પાછો બધો સમાન કબાટમાં ગોઠવતાં હતાં ત્યારે જ નીલાબહેનનાં ધ્યાનમાં આવ્યું કે થોડાં સમય પહેલાં જ લીધેલો અઢી લાખનો 'હાર' ગાયબ છે. માધવી અને એમણે પહેલાં તો કશે મુકાઈ ગયો હશે એમ માનીને બધે જ શોધખોળ કરી જોઈ પણ એ કિંમતી હાર કશે મળ્યો નહિ. એમણે નંદાબહેન અને એમના વરને વાત કરી



જોઈ. એમને પણ કંઈ ખબર નહોતી.  
એમણે તો જોયો જ નહોતો એવું જણાવ્યું.

ધીમે-ધીમે નીલાબહેને આખો ઘટનાક્રમ બે-ત્રણ વાર તપાસ્યો અને ઘરનાં લોકો સામે એવી આશંકા વ્યક્ત કરી કે નંદાબહેનનો દીકરો આવેલો તેણે લીધો હોવો જોઈએ. એમનાં તો આ વિચારમાત્રથી હાથપગ ધુજવાં લાગ્યાં. બ્લડ પ્રેશર વધવા લાગ્યું. ઘરમાં ભયંકર ટેન્શનનો માહોલ છવાઈ ગયો. જોકે જગદીશભાઈને તો હજુપણ એવો વિશ્વાસ હતો કે નંદાબહેનનો દીકરો આવું ન કરી શકે. અને પુરાવા વગર આવો આક્ષેપ આપણે ન મૂકી શકીએ. પણ નીલાબહેન હવે કોઈ વાત સાંભળવા તૈયાર નહોતાં. સામી દિવાળીએ અઢી લાખનો હાર ગાયબ થવો એટલે કોઈ નાની-સૂની વાત તો હતી નહિ. દીપક પણ કહેતો હતો કે આટલો કિંમતી હાર છે તે જોઈને ભલભલાની દાનત બગડે તો આ તો ધર્મેશ છે. છેવટે નીલાબહેનનાં કહેવાથી તેમણે પોલીસ ફરિયાદ નોંધાવવાનું નક્કી કર્યું. પોલીસ આવી અને જાત-જાતનાં સવાલોનો મારો ચલાવ્યો. આ બધું જોઈને જ જગદીશભાઈની તબિયત બગડી. છાતીમાં ખૂબ જ દુઃખાવો ઉપડવાનાં લીધે એમ્બ્યુલન્સ બોલાવવી પડી.

નંદાબહેન ને તેમના પતિ આ વાત

માનવા તૈયાર જ નહોતાં. એમનો દીકરો ધર્મેશ પણ એમ જ કહેતો હતો કે, "મને કંઈ ખબર નથી હાર વિષે, મેં જોયો જ નથી." પણ નીલાબહેન એવું માનતાં કે એ તો દરેક ચોર એવું કહેતો હોય છે કે, 'મેં ચોરી નથી કરી.'

પોલીસ પણ સમયની નજાકત જોઈને શકનાં આધારે પૂછપરછ માટે ધર્મેશને સાથે લઈ ગઈ. આ બાજુ નંદાબહેન નીલાબહેનની બાજુમાં બેસી રડતાં રડતાં બોલ્યા, "બેન, તમને ભલે લાગે પણ મારો ધર્મેશ આવું કરે એવો નથી. એ મોટા દીકરા કરતાં જરા માથાફરેલ છે, રખડું છે ને તોફાની પણ ખરો પણ ચોરી ને તે પણ તમારે ત્યાં? એ આવું કરી જ નહિ શકે."

"તો પછી તું જ બોલ, આટલો કિંમતી હાર જાય ક્યાં? તે જોયેલું ને કે એ બપોરે કંઈ કામ માટે બહાર પણ નીકળ્યો હતો? કલાકે પાછો આવેલો. રહ્યા ફક્ત આપણે જ લોકો. બીજું તો કોઈ જ ઘરે આવ્યું-ગયું નથી." ફરી પાછાં નીલાબહેને રડવાનું ચાલુ કર્યું ને માધવી સામે જોઈ બોલ્યાં, "મને તારા પપ્પાની ચિંતા થાય છે બેટા, ફોન કરીને દીપકને પૂછ કે, કેવું છે એમને? અમે હવે હોસ્પિટલ આવી જઈએ?"

"હા મમ્મી, તમે ચિંતા ન કરો. બધું સારું થઈ રહેશે. હાર પણ મળી જશે અને પપ્પાને પણ કંઈ નહિ થાય. ભગવાન પર ભરોસો રાખો." માધવીએ કહ્યું તો ખરું પણ એ જ જાણતી હતી એ ખાલી આશ્વાસન જ આપી રહી છે. બાકી આટલો મોંઘો હાર ચોરાઈ જાય પછી કેવી રીતે પાછો મળી શકે? હા, પપ્પાને સારું થાય એ માટે પ્રાર્થના જ કરીએ, બીજું શું? આટલું વિચારીને માધવીએ દીપકને ફોન કરીને જગદીશભાઈની ખબર પૂછી અને એ લોકો ત્યાં આવે છે એ પણ જણાવ્યું.

આ બાજુ પોલીસને પણ આ કેસમાં રસ પડ્યો હતો. એક તો મોટા ઘરનો કેસ એટલે જો આ છોકરા પાસેથી હાર મળવાના ચાન્સ હોય તો એ લોકોને પણ પટેલ સાહેબ કંઈક તો ઇનામ આપશે જ, એ નક્કી હતું. એટલે તેમણે પણ પોલીસ ચોકીએ લઈ આવેલ ધર્મેશને નરમાશથી પૂછવાનું શરૂ કર્યું. એનું એકનું એક 'ના'નું રટણ સાંભળીને પી.આઈ. નો પિત્તો ગયો. એણે જોરથી બરાડો પાડી કોન્સ્ટેબલને એને બે-ચાર ડંડા ફટકારવા કહ્યું. શકના આધારે પકડેલ ધર્મેશ ડંડા ખાધા પછી પણ ગુનો કબૂલ નહોતો કરતો. બે દિવસ વીત્યા. રીઠા ગુનેગાર જેવો ધર્મેશ માર ખાઈ-ખાઈને બેહાલ થઈ ગયો હતો. છતાં ગુનો કબૂલતો નહોતો. એટલે પી.આઈ.

જગદીશભાઈના ઘરે મળવા જવા નીકળતાં હતાં એટલામાં દીપક જ પોલીસ સ્ટેશન આવી ગયો. "હાર મળી ગયો છે." -એ જણાવતાં એણે ફરિયાદ પાછી લીધી અને સાથે જ ધર્મેશને છોડવા માટે પણ વિનંતી કરી.

પી.આઈ. ને હાર મળવા કરતાં દિવાળી બક્ષિસ હાથમાંથી જવાનું દુઃખ થયું જાણે! બન્યું એવું કે હોસ્પિટલમાં જગદીશભાઈની તબિયત સુધારા પર હોવાથી તેમને ઘરે લઈ આવ્યા હતાં. બીજાં દિવસે સાંજે એમનો મિત્ર ધંધાની રકમ એમને ઘરે આપી ગયો. એ રૂપિયા કબાટમાં પાછા મૂકતી વખતે દીપકને ખ્યાલ આવ્યો કે ડ્રોઅરનાં પાછળનાં ભાગે કંઈ નડતું હતું. એણે ડ્રોઅર ખેંચી નાંખ્યું અને જોયું તો એનાં આશ્ચર્ય વચ્ચે ત્યાં હારની થેલી હતી. એણે બધાંને જણાવ્યું. નીલાબહેનને તો બત્રીસે કોઠે દીવા થઈ ગયાં. ખુશીથી મોઢું ઝગમગી ઉઠ્યું! આહાહા! સહેજમાં દિવાળી બગડતા રહી ગઈ. નીલાબહેને થોડીવાર વિચારી જોયું કે હારની થેલી ત્યાં પહોંચી કેવી રીતે પણ એ મળી જવાની ખુશીએ પેલાં વિચારોને મગજમાં ઘૂસતાં રોકી લીધા.

પછી તો નંદાને એમણે જાણ કરી. એ લોકો તરત જ આવ્યા એટલે



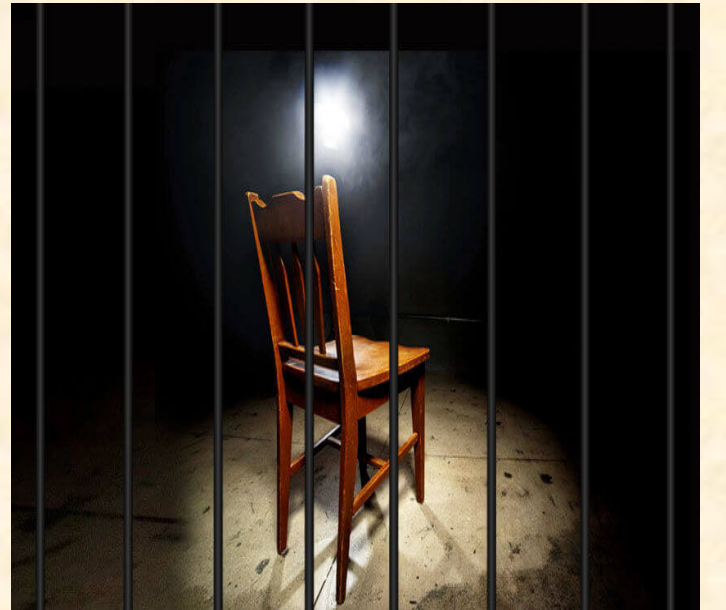
નીલાબહેને તેમની દિલથી માફી પણ માંગી લીધી. હાથ પકડીને બધું ભૂલીને કામ પર લાગી જવા સમજાવ્યું. નંદાબહેનને તો પહેલેથી વિશ્વાસ હતો કે મારો દીકરો આવું તો ન જ કરે. વળી જગદીશભાઈએ જે કંઈ થયું તે બદલ દિલગિરી દાખવી હાથ જોડ્યાં. એટલે તેમણે પણ જવા દીધું. મન મનાવી લીધું કે, સંજોગો જ એવા હતાં કે કોઈપણ આવું વિચારી શકે.

બકુલભાઈ જગદીશભાઈની ખબર કાઢવા તેમના રૂમમાં બેઠાં હતાં. "જગદીશભાઈ, ફરીવાર ક્યારેય જરૂર હોય તો મિત્ર હોવાના નાતે મને કહી દેજો, સંકોચ ન રાખતાં. અત્યારની જેમ હું રૂપિયાની જોગવાઈ કરી આપીશ. પણ આમ પત્નીનો 'હાર' ગીરવે મૂકવાનું જોખમ ના લેતાં. નહીં તો બીજીવાર છોડાવેલો હાર ડ્રોઅર પાછળ મૂકવાની તક નહીં મળે. આ તો સારું થયું કે હોસ્પિટલમાં તમે મને કહી દીધું અને મેં પોલીસને ખબર છાપામાં ન આવે તે માટે સમજાવ્યું. નાહકનો બિચારો ધર્મોશ ભેરવાઈ જતો હતો." બકુલભાઈ બોલ્યા.

"મને એમ કે બે-ત્રણ દિવસમાં બીજી પાર્ટી પાસેથી રૂપિયા આવી જ જશે એટલે કંઈ વાંધો નહિ આવે પણ મેં ધારેલું

એવું ન થયું. એણે દગો દીધો. અને આ તો બિઝનેસ છે, એકવાર વાચદો કરો એટલે પૂરો કરવો જ પડે. ઉપરથી થોડાં વખતથી ચાલી રહેલી ખોટનાં લીધે મારે આ કરવું પડેલું. મને શું ખબર કે નીલાને હમણાં જ સાફસફાઈનું ભૂત ચઢશે ને અચાનક આ બધું થશે? મને પણ ધર્મોશ બાબતે દુઃખ થયું જ પણ હું કંઈ બોલી શકું એમ નહોતો. તમારો ખૂબ આભાર બકુલભાઈ, સાચે તમે કુનેહથી કામ લીધું અને કોઈને ખબર ન પડવા દીધી. મારી પણ ઈજ્જત રહી ગઈ." જગદીશભાઈએ કહ્યું. બકુલભાઈ માનવમનની અકળ ગતિ સમજવા મથી રહ્યાં.

સાંજ ઢળી ચૂકી હતી. ખરી દિવાળીની રોનક જામી હતી. પટેલ પરિવારમાં ધનતેરસે લક્ષ્મીજીની કૃપાદ્રષ્ટિ વરસી રહી!





## અર્ચિતા દીપક પંડ્યા

ગયા અંકમાં આપણે જોયું કે....

સંજોગવશાત્, મૃગા અને શૈલાએ મૌલિનને એક ખટપટી અને તાકાતવાન ગુંડા તરીકે જોયો. બંને મૂંઝવણમાં પડ્યા. મૃગા પોતાના એક્સ બોસ સાથે થયેલી મૌલિનની તકરારને લીધે ચિંતિત હતી. એને ૬૨ હતો કે નાગરાજન્ પોતાના સ્વાર્થ માટે ઘણી નીચી કક્ષાએ જઈ શકે છે. શૈલા ગર્ભવતી હતી અને પોતાના પર વારંવાર થતાં 'મેરિટલ રેપ' ની વાત મૃગાને કરે છે. મૃગા બંને સખીની નિયતિ વિશે વિચારે છે, મૌલિનની સારાઈ એનાં ધ્યાનમાં આવે છે. હવે આગળ...

પ્રકરણ : ૧૫ : શૂન્યથી સર્જન તરફ

ધુમ્મસથી ડહોળાયેલા વાતાવરણમાં સૂર્યનું સોનેરી કિરણ નવી આશા લઈને આવે એમ મૃગાની આંખ કીર્તનનાં અવાજ સાથે ખુલી. એ ઝબકીને ઊભી થઈ ગઈ અને તૈયાર થવા લાગી. આજે તો સત્સંગનો છેલ્લો દિવસ! આ દિવસે કીર્તન અને જપનામ

# લઘુ-નવલ

## તડકા ભીનાં મૃગજળ



અવિરત ચાલે. ભક્તો ભક્તિભાવમાં તણાય. આ પવિત્ર વાતાવરણમાં એક નિર્ણય લેવાની રાહ જોવાઈ રહી કારણ આજે શૈલા માટે હતો મહત્વનો દિવસ! ગઈકાલના બનેલા પ્રસંગોથી મૃગાનાં મનમાં પણ ભેજ બાજ્યો હતો પણ જીવનને નવા જ દ્રષ્ટિકોણથી જોવાની શીખ એને મળી. 'જે હોય છે, તે ન દેખાય અને દેખાય, તે ખરેખર હોય નહિ!' - 'નેતિ નેતિ' - આ સૃષ્ટિ જ ભ્રમ નથી?

મૃગાના રૂમનાં બારણાં પર હળવી થપકીઓ સાથે એનાં નામની બૂમ પડી. સાસુમા સાદ પાડી રહ્યા હતા એ મૃગાએ સાંભળ્યું. એણે ત્વરાથી બારણું ખોલી શૈલા જાગી ન જાય એટલે ધીરેથી કહ્યું,

"મમ્મીજી તૈયાર જ છું."

રત્નાબેનનાં ચહેરા પર સ્મિત આવી



"મને ખબર જ હતી દીકરી! શૈલા... આવે છે?"

"ના ના, એને સૂવા દઈએ. એને ઠીક નથી. એ મોડેથી આવી જશે."

કહી મૃગાએ સાસુમા સાથે જ પગ ઉપાડ્યા. સત્સંગની જગ્યા પર પહોંચતાં પહેલા વ્યવસ્થા માટે રોકાયેલી એક છોકરીને રોકી. કાનમાં કંઈક કહ્યું, હાથમાં રૂપિયા આપ્યા પછી સત્સંગીઓની સરભરામાં લાગી ગઈ.

બધાં સત્સંગીઓને ભેટ સોગાદ આપવાની હતી. એમાંથી અડધા સત્સંગીઓને જમણવાર તરફ દોરી જવાના હતા. આજે તો અખંડધૂન એટલે બે ટુકડીઓમાં બધાં વહેંચાઈ ગયાં અને ધૂન ચાલુ જ રહી. મૃગાની નજર પેલા હાથે પાટો બાંધેલા સત્સંગી સાધક પર પડી. એમનાં પર માનનો ભાવ જાગ્યો, પણ થોડા દિવસ પહેલા એમાં કુતૂહલ ઉમેરાયેલું એ પણ યાદ આવ્યું. પેલી ચિઠ્ઠી... ચિઠ્ઠીના શબ્દો મૃગાને દેખાવા લાગ્યા.

'એક સાધકે આવી પ્રેમપત્ર જેવી ચીઠ્ઠી રાખવાની શી જરૂર પડી? મન બોલ્યું, એ જ વ્યક્તિ એકવાર તો સંસારી હોય છે ને? એમનાં સંસારની વાતો પણ હોય, પણ એ ભૂતકાળને પ્રગટ કરતી ચિઠ્ઠી કોઈ સાધક સાથે રાખે? કોઈ બીજાની હશે? તો એમની

પાસે શા માટે હોય? કે હજુ એમને સંસાર પ્રત્યે લગાવ હશે?'

જેટલાં લોકો હતાં આસપાસ એટલાં જ મૃગાનાં મનમાં પ્રશ્નો પણ ઉભરાઈ રહ્યા. પ્રશ્નોનાં જવાબ શોધવામાં એ ગૂંચવાયેલી હતી પણ એનાં મનની વાત કોઈને કળાવા નહોતી દેતી. એને પારુમા યાદ આવ્યા. એમને ફોન કરવા એ શમિયાણા બહાર અને પ્રવેશદ્વાર તરફ આવી. ત્યાં પગથિયાં નજીક એ ઊભી રહી માને ફોન જોડતી હતી. શમિયાણા તરફથી પુસ્તક અને એક જોડ કપડાંની ભેટ લઈને સાધકો જમવા જઈ રહ્યા હતા. હાથે પાટો હતો એ સાધકના હાથમાંથી એક યુવાન સાધક ભેટ લઈને ક્યાંક મૂકવા છૂટો પડ્યો. હાથનો પાટો સરખો કરતાં સાધકને જોઈને મૃગાએ વિવેકથી નમન કર્યું. મનોમન માને ફોન લગાવતાં એમનું સ્મરણ કર્યું.

'આવેલી પરિસ્થિતિનો સામનો કરવા હંમેશાં તૈયાર રહેવું' -એ બાહોશ પારુમાએ શીખવ્યું જ હતું. બાહોશ.. હા, મૃગા મનમાં જ પોરસાઈ, એક સ્ત્રી અને પુરુષ બંનેનાં સદ્ગુણો એમણે વિકસાવ્યા હતા. દીકરીને એકલે હાથે મોટી કરી હતી.

"અરે, સામે દૂરથી પારુમા જ આવી રહ્યા છે!" હરખઘેલી થઈ હોય એમ મૃગા એ તરફ લગભગ દોડી. "પારુમાને પગથિયા ચડતા

વાર લાગે, એટલે એ ધીમાં પડી ગયાં લાગે છે!" પારુમાની ચાલવાની ગતિ ઓછી થઈ એટલે મૃગાએ વિચાર્યું. મૃગા એમના તરફ ગઈ, હવે પારુમા એકદમ સ્થિર થઈ ગયા હતા અને એમની નજર સામેની એક વ્યક્તિ પર ખોડાઈ ગયેલી. મા અને એ સાધકની નજરનું તારામૈત્રક ચમકી રહ્યું હતું. મૃગાએ જોયું. એક મિનિટ મૃગાને લાગ્યું કે એ પોતે કોઈક બહારની વ્યક્તિ છે. મનમાં શંકાના વાદળોએ વાતાવરણ ડહોળી નાંખ્યું.

"એ આંખમાં કંઈક એવું હતું જે પારકાથી જૂઠું અને પોતાનાથી પણ કંઈક વિશેષ હતું! માને મેં આજ સુધી ભૂતકાળ વિશે પૂછ્યું પણ નથી અને એણે જણાવ્યું જ નથી. શું એ ઇતિહાસ જ પેલી ચિકીના અક્ષરોમાં સચવાયેલો છે?" મૃગાને શું કરવું એ ખબર ન પડી. પર્સમાંનો કાગળ હજુ એમ જ હેમખેમ હશે એવું વિચારી લીધું.

પારુમાએ હિંમત બતાવી, સ્વસ્થ અવાજે કહ્યું, "આ આપણી મૃગા..."

"શતં જીવેત શરદઃ" એક ધીર અવાજ આવ્યો.

મૃગા અવાચક હતી.

"ઓહો.. તો આ જ મારા પપ્પા!" એણે પ્રણામ કર્યાં. સાધકને એકીટશે જોતી હતી ને પારુમા બોલ્યા,

"મેં તમને વચન આપ્યું હતું એમ મેં

મારો માર્ગ બરાબર પકડી રાખ્યો છે. પણ આપણે બંને હજુ ધ્યેય સુધી પહોંચ્યા નથી. તમને પણ સફળતા મળે એવી ખૂબ ખૂબ શુભેચ્છાઓ."

સાધકની ભાવવાહી આંખો થોડી સજળ બની, ભારે હૈયે એ બોલ્યા,

"દીકરીને તો જોઈ ત્યારથી એનાં તરફ ખેંચાણ અમસ્તું નહોતું થતું, એ સમજાય છે. તમને બંનેને સાથે આજે જોયાં, ઈશ્વરને ખૂબ પ્રાર્થના કે તમે સુખી થાઓ."

પારુમાએ મૃગાને પોતાના તરફ ખેંચી.

"મેં આને કોઈ ખોટ પડવા નથી દીધી."

"તમે સક્ષમ હતાં જ. ભરોસો હતો તમારા પર. પણ મારો માર્ગ સંસારથી દૂર ફંટાતો હતો."

"તમને મળી ગયું જે તમને જોઈતું હતું?"

"નજીક છું. એટલે જ આ મિલન રૂપી કસોટી આવી."

"કસોટી? આ હકીકત છે જીવનની. તમે એનાંથી દૂર ભાગો છો. તમારી આધ્યાત્મિકતા તમારો અંચળો બને નહિ એવી કામના. આમેય જ્ઞાનનો રસ્તો ભાવથી દૂર હોય છે. અમારી વાત તમને નહિ



સમજાય. મૃગા બેટા, રન્નાબેન મારી રાહ જોતાં હશે. આપણે ત્યાં જ જઈએ. "

સાધક પણ નજરને દિગંતમાં ક્યાંક ઠેરવીને સંસારની માયાથી દૂર રહેવું હોય એમ સ્થિર ઊભા હતા. મૃગા જે પપ્પાનું સ્વપ્ન જોતી હતી એ એની સામે જ હતા! એમને વળગી પડવાની ઈચ્છા કાબૂમાં રાખી તો આંખમાંથી અશ્રુધારા નીકળવા લાગી. પારુમાના શબ્દોએ સાધકનાં મનને એમની દિશા બતાવી દીધી. જાણે થોડી ઘડી પહેલા કંઈ જ નવું બન્યું નથી એમ ભાવવિહીન ચહેરે સાધકે એ જગ્યાથી દૂર જતું રહેવું જ મુનાસિબ માન્યું. પારુમાનાં ચહેરા પર કડકાઈ કોતરાઈ ગઈ. એ પણ આગળ ચાલ્યા. મૃગા માટે આ આઘાત હતો. જે ભૂતકાળની મનોમન ઝંખના હતી એ આ રીતે એની સામે છતો થશે અને સંકેલાઈ પણ જશે એવી એને કલ્પના પણ નહોતી.

પારુમા બબડી રહ્યા હતા. બાજુમાં રહેલી મૃગાને ખાલી સંભળાય એ રીતે.

"કસોટી? એમને શું ખબર? મારે તો આજ સુધી આવી કસોટીઓ પળે પળ આવી. પણ મારો જંગ હું હંમેશાં જીતી જ છું. ભાગી જવું, એ મને ના પોષાય. મારી જોડે એક જીવ હતો-મારી દીકરી હતી ને?"

ચાલતાં ચાલતાં અનાયાસે પારુમાએ મૃગાને પોતાની નજીક લીધી અને વહાલ કર્યું. મૃગાનું મન હિંચકો બની ગયું. વિદ્વાન પિતા અને પ્રેમાળ માતા વચ્ચે. પણ સાધક પિતાને સંસાર તરફ ખેંચવા પણ શા માટે? કહે છે જન્મોની તપસ્યા પછી જીવ શિવમાં મળે છે. શિવ તરફની એમની ગતિમાં શા માટે બાધા બનવું જોઈએ? મૃગા જે શોધી રહી હતી એ સામેથી આવીને મળ્યું હતું.

"બને કે ઈશ્વરે મને મદદ કરવા જ આ બંનેને આજે મેળવ્યા, જેઓ ખરેખર ફરી મળી શકે એમ જ નહોતા! હું જાણું મારા માતા-પિતા કોણ છે? સંજોગો ગમે તે હશે, પણ પોતપોતાની પ્રકૃતિ પ્રમાણે બંનેએ એકદમ યોગ્ય નિર્ણય જ કર્યો હશે એનું મને ગૌરવ છે!"

એકદમ એનું ધ્યાન ગયું દૂરથી મૌલિન એનાં નામની બૂમ પાડી રહ્યો હતો. માને રન્નાબેન પાસે છોડીને એ મૌલિન તરફ વળી.



મૌલિન સામે જઈને પૂછવા જાય કે શું કામ એ બોલાવતો હતો ત્યાં મૌલિન જ બોલ્યો,

"મૃગા, કંઈ થયું છે તને?"

"ના.. ના.. ના.. તું કેમ બોલાવતો હતો."

"આજે બધાંને ભેટ આપતાં, થોડી ખૂટી છે. એક્સ્ટ્રા ભેટો ક્યાં મૂકી છે?"

"હું લઈ આવું?"

"મૃગા, તું રહેવા દે. કોઈને મોકલી દે..."

ત્યાં તો જેને રૂપિયા આપ્યા હતા એ છોકરી આવતી દેખાઈ. મૃગાએ એને બોલાવી. છોકરીએ એક પેપરબેગમાં કંઈક આપવા માંડ્યું. મૃગાએ એ પોતાના રૂમમાં જઈને એ વસ્તુ શૈલાને આપવા કહ્યું અને ત્યાંથી વધારાની ભેટોની બેગ લઈ આવવા કહ્યું. મૃગાના નાજુક અને સુંદર ચહેરા પણ સમજણની માત્રા આપોઆપ વધી ગઈ હોય એવું લાગ્યું. જીવનના રહસ્યો ખૂલે ત્યારે કોઈવાર વ્યક્તિ પોતાની જાતને સંભાળી શકતો નથી. પણ મૃગા પારુમા જેવા વ્યવહારિક જ્ઞાનના માલિક અને આધ્યાત્મિકતામાં અવ્વલ એવા સાધક પિતાની દીકરી હતી. એનાં જેટલું સંતુલન બીજું કોણ કરી શકે? આમેય આજે હજુ થોડી જ વારમાં, 'એક નિર્ણય' માટે એની ખાસ સખીને હિંમત પણ આપવાની હતી.

છોકરીએ મૃગાની રૂમમાં આરામ કરતી શૈલાને જ્યારે પેલી કાગળની કોથળી આપી

ત્યારે શૈલા ધબકારો ચૂકી ગઈ. મૃગાએ ફોન કરીને શૈલાનાં ખબર પૂછ્યા, થોડી સૂચના આપી અને 'પરિણામ' જણાવવા અને વધારાની ભેટોને શમિયાણામાં મોકલવા કહ્યું. શૈલા તબિયત અને માનસિક તાણને લીધે આજે બહુ જ નબળાઈ અનુભવી રહી હતી. પણ મૃગાએ મોકલેલી વસ્તુ એનાં માટે, એનાં ભવિષ્ય માટે ખૂબ અગત્યની હતી. એ તરત જ બાથરૂમમાં ગઈ. મૃગાએ એનાં માટે મેડિકલ સ્ટોરમાંથી 'પ્રેગ્નન્સી ટેસ્ટ' માટે કિટ મોકલી હતી. શૈલા માટે અત્યંત જરૂરી હતું, ખૂબ ઝડપથી જાણવું કે એનાં શરીરમાં આવતાં ફેરફાર એક નવા જીવની આવવાની તૈયારી તો નથી! થોડી જ ક્ષણોમાં સાધનમાં દેખાતાં લાલ ત્રણ લીટા જોઈને શૈલા ત્યાં જ બેસી પડી!

વરસાદ પહેલાં એકદમ ઘેરાયેલું વાતાવરણ થઈ જાય એમ શૈલા ઉદાસ થઈ ગઈ. એક વખત માતૃત્વ એની ઝંખના હતું. મા બનવાના સ્વપ્નથી જ લગ્ન પછી જલ્દી દીકરીને જન્મ આપી દીધેલો. એક આશા પણ હતી કે પતિ એક પિતા બનશે તો સુધરી જશે. પણ મોટી થતી દીકરી સામે પતિનું રૂપ ઉઘાડું પડી જવાની બીક દરેક રાત્રિએ રહેતી.

"ના, જરાય નહિ. હવે આ સહન નથી કરવું."

આંસુની ધાર એની પાછળ ધૂસકાંને પણ લઈ આવી જેણે મોબાઈલની ઉપરા ઉપરી વાગતી રિંગનો અવાજ દબાવી દીધો.





## બિપીન અગ્રાવત 'વીર'

થાય ચિંતા સ્વની એ સહજ છે,  
વાતની પણ કશી ક્યાં અસર છે ?

ભાવિ તારા ભરોસે છે જેનું,  
એ સ્વજનથી ય વ્હાલું વ્યસન છે ?

મનની ઈચ્છાઓ છે લોકડાઉન,  
ત્યાં સુધી આ હૃદયમાં અમન છે.

રોજ કરતાં જુદો સ્વાદ ચાનો,  
'બેચલર' ને 'હબી'નો ફરક છે !

પ્રેમ અકબંધ ટકવાનું કારણ-  
બેઉ પ્રેમી સ્વભાવે સરળ છે !

યાદ છે ને પળેપળ પ્રણયની ?  
કે, મને માત્ર એનું સ્મરણ છે !

આવતા ભવમાં મળશું નિરાંતે,  
'વીર'ની ક્યાં આ અંતિમ સફર છે !



હસમુખ બોરાણિયા

# લઘુકથા

જુવાર



"પસ્તી...ભંગાર...પસ્તી..."

પસ્તી ભંગાર લેવા શેરીના નાકે એક લારી આવીને ઊભી રહી. ભંગાર ભેગો કરતું દંપતી, વારાફરતી ભંગાર માટે ઊંચા અવાજે બોલતાં હતા.

'પસ્તી-ભંગાર' સાંભળીને પૂર્ણેશભાઈ થોડી પસ્તી, ડબા ડૂબલી લઈને લારી પાસે આવ્યા.

લારીવાળાએ આ બધી વસ્તુઓ જોઈને કહ્યું,

"પચાસ રૂપિયા આવશે, સાથેબ!"

પૂર્ણેશભાઈ બોલ્યા, "અરે, હોતા હશે, પાંચ-દસ રૂપિયા વધારે આપો. આમેય આ રકમ હું કબૂતરની જુવાર માટે વાપરવાનો છું."

પૂર્ણેશભાઈની વાત સાંભળી ને લારીવાળાની પત્ની બોલી, "તમે કબૂતરાંને જુવાર નાંખો સો ઇ હારું કે'વાય સાથેબ. પણ અમે એમ પાંચ-દહ રૂપિયા વધારે દઈએ તો અમારા છોરાં જુવાર વગરના..."





માધવ આસ્તિક

# Connecting... કવિતા

ગઝલ

ઉગે છે એ આથમવાનું,  
એમ વિચારી નહીં ઉગવાનું?

યાદ તો છે ને? કે ભૂલી ગ્યો?  
પાછું અહીંયા અવતરવાનું!

એની સામે બોલાયું નહીં,  
રોજ હવે એ બડબડવાનું.

કામ મળ્યું છે સાવ નિરર્થક,  
અજવાળામાં ઝળહળવાનું.

પાર ઉતરવું હો જેમાંથી,  
પહેલાં તો એમાં ડૂબવાનું.

દર્પણમાં જે રોજ મળે છે,  
તારે 'એનાથી' બચવાનું!

હોય ન ઈચ્છા દીવાની પણ,  
કાયમ ના હો' કામ હવાનું.

એના લીધે આવ્યું આંસુ,  
એ ય હવે તો ઉજ્જવવાનું.

હૂંફ મળે છે તમને તેથી,  
મેં ય સ્વિકાર્યું ધખધખવાનું.

'એને' ગઝલો ખૂબ ગમે છે,  
એ જ તો કારણ છે લખવાનું.

વરસી જાઉં તો સહેલું છે,  
અઘરું છે બસ વાદળવાનું.



12 08 2017

## અર્જુનસિંહ કે. રાઉલજી

વાત જેવી વાત નહોતી, તો પણ અવની અને નીરજ વચ્ચે ઝગડો થઈ જ ગયો. બંને વચ્ચે અબોલા થઈ ગયા. રાત્રે પણ બંને એકબીજાથી વિરુદ્ધ દિશામાં મોં કરીને સૂઈ ગયા. બંને મોડી રાત સુધી પલંગમાં પડ્યાં પડ્યા જાગતા જ હતા, પણ બેમાંથી કોઈ બોલતું નહોતું. એકબીજા તરફ જોવાનું પણ બંને ટાળતાં હતા!

સવારમાં નીરજને વહેલું નોકરી જવું પડતું એટલે રોજનું એલાર્મ સેટ કરેલું જ હતું. વહેલી સવારે એલાર્મ વાગ્યું એટલે બંને જાગી તો ગયા, પણ અવની પલંગમાં જ જાગતી પડી રહી. જ્યારે નીરજ પલંગમાંથી ઉભો તો થઈ ગયો પણ ઉઠીને તરત જ બેડરૂમમાં રહેલો કબાટ ખોલીને ફેંદવા માંડ્યો. વસ્તુઓ કાઢી કાઢીને નીચે નાખવા લાગ્યો. અવની પડી પડી આ જોતી હતી. તેને મનમાંને મનમાં પ્રશ્ન થતો હતો કે શું શોધે છે નીરજ...! પણ ઈગો વચ્ચે આવતો હતો ,એટલે તે માત્ર જોયાજ કરતી હતી.

આખું કબાટ ફેંદી નાખ્યું પણ નીરજને કંઈ ના મળ્યું એટલે પછી પલંગ નીચે શોધવા

# ટૂંકી-વાર્તા

## શોધ

લાગ્યો. પલંગની ચાદર ઊંચી કરી અને ગાદલું ઊંચું કરવા જતો હતો કે અવનીથી ના રહેવાયું, તરત જ બોલી ઉઠી, “શું શોધે છે ક્યારનો? કંઈક બોલે તો ખબર પડે ને?”

તરત જ નીરજ જોરથી હસી પડ્યો અને બોલ્યો, “મળી ગયો, મળી ગયો... હું ક્યારનોય તારો મીઠો ઘંટડી જેવો અવાજ જ શોધતો હતો... હા... હા...” અવની પણ ઉભી થઈને તેને બાઝી પડી અને હસવા લાગી.







## દિપક ચિટણીસ

તૃષાર ધુંઆપુંઆ થતો ઘરમાં પ્રવેશ્યો. રાત્રીના અગિયાર વાગ્યા હતા. એની પત્ની તૃષા વરસાદની જેમ એની કાગડોળે રાહ જોઈ રહી હતી. પણ ઘરમાં પ્રવેશતાં જ તૃષાર, જે સદાય પ્રસન્નતાનાં પૂર રેલાવતો તે તૃષાર આજે રોષિત ચહેરાનો વાવટો કેમ ફરકાવી રહ્યો છે?!

"તૃષા, તને ખબર છે કે હું આવક વધારવા નિયમિત નોકરી પૂરી થયા બાદ પણ બીજે પાર્ટ ટાઈમ નોકરી કરું છું. આજે યુવાનોને એક શુભચિંતક અને બની બેઠેલા માર્ગદર્શક નેતા યુવાનોને સફળતાનો રાહ ચીંધવા સંબોધવાના છે, એવી જાહેરાતથી પ્રેરાઈ સ્વપ્ન સિદ્ધ કરવાનાં ઉપાયો જાણવાની કેટકેટલી ઉત્કંઠાથી સભાગૃહમાં પહોંચ્યો. તો ત્યાં હું શું જોઉં છું, એ નહોતું વચન કે નહોતું પ્રવચન, યુવાનોને થાબડીને ભવિષ્યમાં પોતાના મતદાતા બનાવવાનો નર્યો ને નર્યો ઢોંગ જ હતો... તૃષા, સાચું કહું આ દેશના 'યુવાનો દેશની શક્તિ છે, યુવાનો જ દેશને ઉજાળશે, આજના યુવાનો દેશ માટે

# નવલિકા

## અતૃપ્ત અભિલાષા



આવતી કાલની આશાની અભિલાષા છે, મહેનત વગર સ્વપ્નો સાકાર થતાં નથી.' - જેવા શબ્દો તેમના હોઠેથી સરતા હતા, હૈયેથી નહીં. એમાં આશ્વાસનો હતાં, યુવાનોને સાચા અર્થમાં મદદરૂપ થવાની કશી તૈયારી નહોતી.

મેં રોષ સાથે એમને પૂછ્યું કે, તમે કેટલા ગરીબ યુવાનોની ફી ભરી? પોતાના ઘરેણાં ગીરો મૂકી સંતાનને ભણાવનાર કેટલી માતાઓનાં આંસુ લૂછ્યાં? કેટલા ગરીબ યુવાનોની કારકિર્દીના વિકાસ માટે બેંકલોન માટે જામીન થયા? તમે કઈ ગરીબ યુવતીને સુખદાતા પતિ પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરી? ઉન્માર્ગે ચઢેલા કોઈ યુવાનની

જિંદગીમાં ડોકિયું કરી તેને સુધારવાની કોશિશ કરી છે? યૌવન તમારે મન સ્વાર્થ-સિદ્ધિની ફેક્ટરીનું સાધન છે. શબ્દોની જાળ બિછાવી છેતરવાનું કાવતરું છે. તૃષા, હું મારી વાત પૂરી કરું એ પહેલાં જ નેતાના પાળેલા યુવાનોએ મને ધક્કે ચઢાવી હોલની બહાર કાઢ્યો. હું મનથી ખૂબ જ ખિન્ન છું. મને તારી વાત સો ટકા સાચી લાગે છે કે મારાં પોતાના ભવિષ્યની મૂર્તિ જાતે જ ઘડવાની હોય છે. કોઈ કોઈનું ભાગ્યવિધાતા હોતું જ નથી. ભાગ્યને પ્રમાદી લોકોના પ્રગતિપત્રકમાં હસ્તાક્ષર કરવાની ફૂરસદ નથી હોતી."

તૃષાએ કહ્યું : "મારા પૂજનીય પતિદેવ-ભરથાર... હવે બીજાની વિપરીત વાતોને વનમાં ભટકાવવાનું છોડી મનને શાંત કરો. અને ચાલો સાથે ભોજન કરી લઈએ. હું પણ પાર્ટટાઈમ નોકરીથી પરવારી હમણાં જ આવી. તૃષાર, નિસાસા તમારા ભાવિ સ્વપ્નોને કચડવાનું બુલડોઝર છે."

તૃષાના મધુર વચનો, એ જ તો તૃષારની જિંદગીની મૂડી હતી.

ભોજન બાદ પાંચ જ મિનિટમાં તૃષા તો ઘસઘસાટ ઊંઘી ગઈ. ઊંઘમાં એની જિંદગીનાં કપરાં દ્રશ્યો તેનાં વણનોંતર્યાં મહેમાન બન્યાં. પિતાની ખાનગી પેઢીમાં નોકરી. એક રૂમ-રસોડાનું નાનકડું મકાન

લિવિંગ રૂમ એ જ બેડરૂમ, ડ્રેસિંગ રૂમ અને મમ્મી-પપ્પા-ભાઈ-કાકા અને ફોઈનો ગોદડીઓથી ખીચોખીચ ભરેલો શયનખંડ. સામેના ઘરના દાદા-દાદીએ તૃષાને પોતાના મકાનની બાલ્કનીમાં 'પડયા રહેવાની' છૂટ આપી હતી. અઠવાડિયે એકાદ અતિથિ સગાનું સપરિવાર ઉતારા માટે આક્રમણ તો હોય જ. તૃષા ઊંઘમાં પણ વિચારતી હતી કે મારે કોઈ સંપન્ન કે પૈસાદાર પરિવારની પુત્રવધૂ નથી બનવું, પણ મારી જેમ અભાવોના રણમાં ભટકતા કોઈ યુવાનની જિંદગીમાં પ્રવેશી સ્વપ્રયત્ને સુખી થવું છે. પરસેવાથી સ્વનિવાસના પાયા ચણવા છે. હું ગૌરવી માતાનું વ્રત કરી કોઈ સુખી યુવકની માગણી માતા પાર્વતી પાસે ઈચ્છીશ નહીં પણ એમણે વાંછેલા ભગવાન શંકર જેવો પતિ માગીશ, જેને ઠાઠ-માઠ કે વૈભવમાં રસ ન હોય પણ પત્નીની પ્રસન્નતા એ જ એનો વૈભવ હોય. અને એના મમ્મી-પપ્પાનો કોઈ સુખી ઘરના યુવક સાથે લગ્ન કરવાનો આગ્રહ હોવા છતાં મા-બાપ ગુમાવી એકલી-અટૂલી જિંદગી વિતાવનાર તૃષાર પર તૃષાએ પસંદગીનો કળશ ઢોળ્યો હતો.

તૃષાર એક પ્રામાણિક અને પરિશ્રમપ્રિય યુવક હતો. તૃષાએ પપ્પાને ઘેર રહેવામાં સંકડાશનો સામનો કર્યો હતો, એવી જ સંકડાશમાંથી તૃષાર સાથે



આરામથી રહી શકે એવું નાનકડું પણ પોતાનું ઘર બનાવવાનું તેનું એક સ્વપ્ન હતું. એટલે તૃષાર અને તૃષાએ ધોર પરિશ્રમનું વ્રત લીધું હતું. બન્ને માટે મન જીવન એ કર્મયજ્ઞ હતું. એટલે ખૂબ જ કરકસરથી બન્ને જીવન ગુજારતા હતાં.

ક્યારેક તૃષાર, તૃષાને પૂછતો "તૃષા તે સુખને તારો સાથી બનાવવાને બદલે દુઃખને તારો સાથી બનાવ્યો. મને પામીને તારા હાથમાં શું આવ્યું?"

તૃષા તેના મોં પર આંગળી મૂકી બોલતો રોકતાં કહેતી : "તૃષાર, તારા જેવો પ્રેમાળ અને લાગણીશીલ પતિ મળે એ શું ઈશ્વરનું મોટું વરદાન નથી? જેની આંખમાં આત્મીયતાનાં અમી અને પત્ની પ્રત્યેના પારાવાર પ્રેમનો મહાસાગર ગર્જતો હોય એ જ મારે મન સૌથી સુખી છે. તૃષાર તને ખબર છે, પૈસો સુખની ગેરન્ટી આપી શકે પણ શાંતી, સન્માન અને ગૌરવની ગેરન્ટી આપી શકતો નથી. તૃષાર, તું આત્મનિંદા કરી મારી તારા પ્રત્યેની લાગણીઓને ઠેસ ન પહોંચાડીશ."

એ સવારે છ વાગ્યે એ જાગી ત્યારે 'યા દેવી સર્વભૂતેષુ શક્તિરૂપેણ સંસ્થિતા'ની પ્રાર્થના કરતો તૃષાના ચરણોની વંદના કરી રહ્યો હતો.'

એ જોઈ તૃષાની આંખમાં આંસુ આવી

ગયાં. એણે કહ્યું : "જો સંસારની ભાગ્યશાળી સ્ત્રીઓની યાદી દેવીમાતાઓ તૈયાર કરતાં હશે તો પ્રસન્ન દામ્પત્ય જોઈ મારું નામ પણ અવશ્ય નોંધાશે." તૃષા અને તૃષારના નિયમિત અને પાર્ટટાઈમ નોકરીને કારણે પાંચ વર્ષમાં તૃષાએ નાનકડો ફ્લેટ ખરીદવા જેટલી રકમ એકઠી કરી હતી. શહેરથી થોડે દૂરની એક ફ્લેટ યોજનામાં એણે મેમ્બરશીપ મેળવી ફ્લેટ બૂક કરાવી લીધો હતો. પણ એ ફ્લેટનું પહેલું મળે ત્યાં સુધી આ વાત તૃષારથી ગુપ્ત રાખવાનું નક્કી કર્યું હતું.

તૃષારે એક દિવસ જોયું કે તૃષાનો સવારે છ વાગ્યે ઉઠવાનો નિયમ તૂટ્યો છે. સવારના નવ વાગ્યા છતાં એ ઉઠી નથી. પૂજા-પાઠ પતાવી એ તૃષા પાસે પહોંચ્યો ત્યારે તૃષા તાવમાં કણસતી હતી. પાસે પડેલું થર્મોમીટર ૧૦૪ સેન્ટીગ્રેડ ડીગ્રીના તાવની ચેતવણી આપતું હતું. તૃષારે ફેમિલી ડોક્ટરને વિઝિટ માટે આવવા ફોન ઉઠાવ્યો, પણ તૃષાએ તેના હાથમાંથી ફોન પોતાની પાસે લઈ લેતાં કહ્યું : "તૃષાર, એક દિવસના તાવમાં અધીરીઆ થઈ ડોક્ટરની વિઝિટ ફીનો ખર્ચ ન કરાય. મેં મારી એક ડોક્ટર સખીને પૂછીને તાવની દવાનું નામ લખી લીધું છે. તું એ દવા મંગાવી આપ."

"હું તને એકલી મૂકી ઓફિસે જવાનો નથી. પત્નીસેવાની તક પણ તું મને આપવા

ઈચ્છતી નથી..."

'તારી લાગણીની કદર કરું છું પણ નાનાં-નાનાં અંગત કામ માટે રજા લઈ ઓફિસના કામને હાનિ પહોંચાડવી એ મારી દ્રષ્ટિએ ખોટું છે. જરૂર પડશે તો ફોન કરી તને બોલાવી લઈશ. નોકરી તો અન્નદાતા કહેવાય, એ માતાની ગરજ સારે છે. તારી લાગણીની એ પણ અધિકારિણી છે. હા આજે રસોઈ બનાવવાની મારામાં તાકાત નથી. તું ઓફિસની કેન્ટીનમાં જમી લેજે." કહી તૃષાએ તૃષારને ઓફિસ જવા વિદાય આપી.

બપોરે બે વાગ્યે એક ટિકિન સર્વિસવાળાએ ડોરબેલ ખખડાવ્યો. તાવ ઘટયો હતો. એટલે તૃષા બારણું ખોલવા ઉભી થઈ. ટિકિનવાળાએ કહ્યું. "તૃષાર સાહેબે આ ટિકિન મોકલાવ્યું છે અને તમને જમાડયા બાદ જ ખાલી ટિકિન લઈને પાછા આવવાની સૂચના આપી છે. હું ખાલી ટિકિન લઈ કેન્ટીન પહોંચીશ પછી તૃષાર સાહેબ થોડોક નાસ્તો કરશે. મેડમ, તમને સાચું કહું, આ તૃષાર સાહેબ જેવો માણસ તો ક્લાર્કને બદલે ઓફિસર બનવો જોઈએ. તેઓ દેશ માટે સમર્પિત છે અને દિલ રેડીને ઓફિસનું કામ કરે છે. તમને જમાડયા વગર પોતે નહીં જમવાની વાત જાણી મારી પણ આંખ ભીની થઈ ગઈ."

તૃષાએ કહ્યું : "ભાઈ, તમારી વાત

બિલકુલ સાચી છે. તમે એક કામ કરો, એક પ્લેટમાં ટિકિનમાંથી મારી અડધી થાળી તૈયાર કરી આપો. અને બાકીનું ભોજન તમારા તૃષાર સાહેબ માટે લઈ જાઓ. તેમને આગ્રહ કરી જમાડજો."

ટિકિનવાળાએ તૃષા માટે તેમની સૂચના મુજબ અલ્પ ભોજન સામગ્રીથી થાળી તૈયાર કરી. એણે તૃષાનો ચરણસ્પર્શ કરતાં કહ્યું : "લોકો સાધુ-સંતોનો ચરણસ્પર્શ કરે છે તેમ પવિત્ર પ્રેમભીની ગૃહિણીઓ અને તેમના લાગણીશીલ પતિનો પણ ચરણ સ્પર્શ કરવો જોઈએ. આજે આપનાં દર્શનથી મને જાણે દેવીમાતાના દર્શનનું પુણ્ય મળી ગયું છે."

સામાન્ય સારવારથી તૃષાના આરોગ્યમાં સુધારો ન થતાં તૃષાર પોતાના સોગંધ નાખી તૃષાને સરકારી હોસ્પિટલમાં લઈ ગયો. એને તપાસ્યા બાદ વધુ ચેકઅપ માટે ઈન્ડોર પેશન્ટ તરીકે દાખલ થવાની ડોક્ટરે સલાહ આપી.

આખો દિવસ તૃષાર ભૂખ્યો-તરસ્યો બેસી રહ્યો. ચેકઅપના બધા જ રિપોર્ટ એક દિવસ પછી મળવાના હતા. તૃષારે નોકરીમાંથી અઠવાડિયાની રજા લઈ લીધી. તૃષાએ કહ્યું : "મેં એક ફ્લેટ બૂક કરાવ્યો છે. તેની ઓફિસનું આ કાગળમાં સરનામું છે."



બીજે દિવસે સવારે ડોક્ટરે તૃષારને પોતાની રૂમમાં બોલાવ્યો. ડોક્ટરના ચહેરા પર ઉદાસીપણ જોઈ સ્વપ્નિલે પૂછ્યું : "ડોક્ટર સાહેબ, આપ કેમ ગંભીર છો. કોઈ આઘાતજનક સમાચાર તો નથી ને?"

ડોક્ટરે થોડીવાર મૌન ધારણ કર્યું. પછી રિપોર્ટનું કવર તૃષારના હાથમાં મૂક્યું. રિપોર્ટમાં છેલ્લા સ્ટેજના કેન્સરની રિમાર્ક હતી. રિપોર્ટ વાંચતાં જ તૃષાર બેહોશ થઈ ગયો. ડોક્ટરે તેને એકઝામિનેશન બેડ પર સુવાડી આશ્વસ્ત કર્યો. એમણે કહ્યું : "તૃષાબેનને દવા નહીં પણ દુઆ જ મટાડી શકે. એમની કોઈ ખાસ ઈચ્છા હોય તો તે પૂરી કરવાનો પ્રયત્ન કરો."

"ડોક્ટર સાહેબ, મને આપના ડ્રાઈવર સાથેની કાર એક કલાક માટે આપશો? મારી પત્ની તૃષાની અંતિમ ઈચ્છા પૂરી થઈ શકે છે કે કેમ તે તપાસ કરીને હું પાછો આવું છું."

દયાળુ ડોક્ટરે ડ્રાઈવરને બોલાવીને કહ્યું, "તૃષાર બાબૂને જ્યાં જવું હોય ત્યાં લઈ જા." તૃષાર ફ્લેટ યોજનાના પોતાના ડેવલપરની ઓફિસ પહોંચ્યો. તૃષારને જોઈને ફ્લેટ આયોજકના મેનેજરે કહ્યું : "વેલકમ મિ. તૃષાર. તમારે સરનામે આ પત્ર મોકલવા અમે તૈયાર કર્યો, એટલામાં તમે જાતે જ આવી ગયા. આપનાં પત્ની તૃષાબેને બૂક કરાવેલ ફ્લેટ તૈયાર છે. તમે બન્ને ખૂબ

મહેનત કરી બચત કરી મહામુસીબતે ફ્લેટના પૈસા ઉભા કર્યા છે, એ જાણી અમારા શેઠને આનંદ થયો છે. એમણે શુભેચ્છા તરીકે ફ્લેટને વેલફર્નિશ બનાવી દેવાડાવ્યો છે. લો, આ રહ્યો ફ્લેટનો પઝેશન લેટર..." પઝેશન લેટર મેનેજરે તૃષારના હાથમાં મૂક્યો. તૃષાર ત્યાં ને ત્યાં ધુસકે ને ધુસકે રડી પડ્યો અને મેનેજરને નમસ્તે કહી સ્પીડથી ગાડી ચલાવી પોતાને હોસ્પિટલ પહોંચાડવાની ડ્રાઈવરને વિનંતી કરી.

તૃષાર હોસ્પિટલ પહોંચી દોડતો તૃષાના રૂમમાં પહોંચી ગયો. એ અર્ધબેહોશીમાં હતી. છતાં ત્રૂટક-ત્રૂટક શબ્દોમાં એણે તૃષારને પૂછ્યું, "તમે ફ્લેટ ડેવલપરની ઓફિસે ગયા હતા? ફ્લેટનું પઝેશન ક્યારે મળવાનું છે?"

તૃષારે ખિસ્સામાંથી કવર કાઢી 'પઝેશન લેટર' વાંચી સંભળાવ્યો. તૃષાએ પઝેશન લેટરને આંખે અડાડ્યો. તૃષારનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ ચૂમ્યો અને પરાણે બોલતા-બોલતા કહ્યું : "તૃષાર, આવજે, મારો ફ્લેટ એક અલૌકિક દુનિયામાં તૈયાર થવાનો સંદેશો કાનમાં સંભળાઈ રહ્યો છે. અલવિદા..."

તૃષાએ પતિ સાથે પોતાના ઘરમાં રહેવાની અતૃપ્ત ઈચ્છા અધૂરી મૂકી જીવનલીલા સકેલી લીધી.'



## ધુવિલ ચોડવડીયા

હમણાં જ આપણા વડાપ્રધાન નરેન્દ્રભાઈ મોદીએ 5G ટેકનોલોજીનું 1st ઓક્ટોબર એ લોન્ચ કર્યું અને એક નવા યુગની અંદર પ્રવેશ કરવાનો દ્વાર ખોલી આપ્યો. આ 1G થી 5G સુધીની સફર આપણને તાજેતરની લાગે છે અને સમય ખરેખર ઉડી ગયો હોય એવો અનુભવ થાય છે. ચાલો આજે આપણે આ સફરને જાણીએ ને શબ્દો દ્વારા અનુભવીએ.

આપણે ટેલિકોમની દરેક જનરેશનના ઉત્ક્રાંતિ સાથે વિશ્વભરમાંથી કેટલીક પસંદગીની ટેલિકોમ કંપની ની આવક પરની અસર જોઈ શકીએ છીએ. જેનો સૂર્યોદય 1G ટેકનોલોજીથી થયો.

### ૧) 1G યુગ (૧૯૮૭-૧૯૯૧):

સૌપ્રથમ એન્જિનિયર નીલ પેપવર્થે ત્રીજી ડિસેમ્બર, ૧૯૯૨ના રોજ કમ્પ્યુટર પર 'મેરી કિસમસ' લખીને વોડાફોન કંપનીના ડિરેક્ટર રિચાર્ડ જાર્વિસના સેલ ફોન પર પહેલો SMS મોકલ્યો. જેના પરથી વોઇસ ટ્રાન્સમિશન માટે પૂર્વ-અસ્તિત્વમાં રહેલા IMPS (ઇમ્પ્રુવ્ડ મોબાઇલ ટેલિફોન

# Tech-જંક્શન

## 1G થી 5G સુધીની સફર



સિસ્ટમ)માંથી AMPS (અદ્યતન મોબાઇલ ફોન સિસ્ટમ) તકનીકની શરૂઆત થઇ. જેના થકી સરળ મોબાઇલ કનેક્ટિવિટી સ્થાપિત થઇ છે, જે મોબાઇલ વોઇસ સેવાઓ રજૂ કરે છે. આ જ 1G એ એનાલોગ અવાજ રજૂ કર્યો.

પરંતુ તેમાં કંઈક ખામીઓ હતી જેમ કે નબળી અવાજ ગુણવત્તા, નબળી બેટરી જીવન, ફોનનું મોટું કદ, સુરક્ષાનો અભાવ, મર્યાદિત ક્ષમતા, નબળી વિશ્વસનીયતા. કોલ દરો ખૂબ ઊંચા અને વપરાશકર્તાઓ ખૂબ ઓછા હોવાથી, આ માત્ર ટેલિકોમ ક્રાંતિની શરૂઆત હતી અને આ સમયે, સેવા પ્રદાતાઓ રેવન્યુ ઉત્પાદન અથવા સબસ્ક્રાઇબર બેઝ મેળવવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરતા હતા. ઓપરેટરો માટે આ જરૂરી હતું કારણ કે તે આગામી દિવસોમાં



બજારને ઝડપી અને વધુ સારી રીતે કબજે કરવા માટે આ તેમની મૂળભૂત જરૂરિયાતો હતી.

\*\*\*

૨) 2G યુગ (૧૯૯૧-૨૦૦૧):

પ્રથમ વાયરલેસ ડિજિટલ ટ્રાન્સમિશન ૧૯૯૧માં 2G ટેકનોલોજી સાથે આવ્યું. જેમાં GSM – ગ્લોબલ સિસ્ટમ્સ ફોર મોબાઇલ કોમ્યુનિકેશન એ ૩૦-૩૫ kbps ની સર્વોચ્ચ ઝડપે ડેટા ટ્રાન્સફર કરવા સક્ષમ બન્યું. 2G નો વિકાસ મુખ્યત્વે Voice, Fax, MMS અને SMS સેવાઓને ટ્રાન્સફર કરવા માટે કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ ડિજિટલ વોઇસ કમ્પ્રેશનનો ઉપયોગ કરીને, TDMA (Time Division Multiple Access) જૂની એનાલોગ સિસ્ટમની સમાન બેન્ડવિડ્થમાં ત્રણ ગણી વોઇસ ચેનલોને સપોર્ટ કરવા લાગ્યું. મોબાઇલ નેટવર્ક પર 'E' અને 'G' ચિહ્નો સૌપ્રથમ 2G યુગ દરમિયાન જોવા મળ્યા હતા. ટેલિકોમ ઓપરેટરોની આવકમાં સતત વધારો કરવા માટે ડેટા જવાબદાર હતો અને વોઇસની આવકમાં પણ વધારો થયો હતો. જેમાંથી 40% આવક ડેટા માંથી એકત્રિત કરવામાં આવી હતી. 2.5G એ ઉન્નત ડેટા સેવાઓ તરીકે GPRS ની રજૂઆત જોઈ. GPRS ને GSM વપરાશકર્તાઓ માટે બુસ્ટેડ ડેટા સેવા તરીકે જોડવામાં આવી,

પરંતુ પેકેટ સ્વિચિંગ અને મલ્ટીપ્લેક્સિંગ તકનીકોનો ઉપયોગ કરીને. ત્યારે મહત્તમ ટ્રાન્સફર સ્પીડ, જે GPRS દ્વારા પહોંચી શકાયી હતી, તે લગભગ ૧૭૦ Kbps હતી. 2.75G એ EDGE (Enhanced Data rates for GSM Evolution) ટેકનોલોજીની એન્ટ્રી થઈ. ડેટા ટ્રાન્સમિશન રેટ ૧૭૦ kbps થી ૫૦૦ kbps સુધી ચારગણો રોજિંદા જીવનમાં વધ્યો. જે સિદ્ધાંતમાં 1mbps હોવાનું કહેવાયુ હતું.

જો આપણે GPRS ટેકનોલોજી સાથે તેની સરખામણી કરીએ તો EDGE એ થોડીક સેકન્ડોમાં ડેટા ટ્રાન્સફર કર્યો. ઉદાહરણ તરીકે, GPRS ટેકનોલોજી માં જે ફાઇલ ૯ સેકન્ડ માં ટ્રાન્સફર થઈ હતી તેની સરખામણીમાં ૪૦KB ની સામાન્ય ટેક્સ્ટ ફાઇલ EDGE માં માત્ર બે સેકન્ડમાં ટ્રાન્સફર થઈ હતી

પરંતુ માત્ર આ ટેકનોલોજી માં પ્રગતિ સફળતા ની સીડી ન હતી, કેમ કે મોબાઇલ ફોનને કામ કરવામાં મદદ કરવા માટે મજબૂત ડિજિટલ સિગ્નલ જરૂરી છે. એટલે જે જગ્યાએ કોઈ નેટવર્ક કવરેજ ન હતું, તે જગ્યા એ આ ટેકનોલોજી કામ કરવા અસમર્થ હતી. આ ઉપરાંત સિસ્ટમ્સ વિડિઓ જેવા જટિલ ડેટાને હેન્ડલ કરવામાં અસમર્થ હતા.

હા, પરંતુ એક વાત નોંધનીય છે કે આ ટેકનોલોજીના લીધે કંપનીને ત્યારે મહત્તમ આવકનો સ્ત્રોત આ SMS સેવાઓ હતી. જેના લીધે વિશ્વભરના ટેલિકોમ ઓપરેટરોએ આ સમયગાળામાં તેમની આવકમાં અનેક ગણો વધારો જોયો હતો, કેટલાક ઓપરેટરોએ પાંચ ગણી જેટલી વૃદ્ધિ પણ નોંધાવી હતી.

પરંતુ, જેમ જેમ પેઢી 3G તરફ આગળ વધતી ગઈ તેમ વપરાશકર્તાની જરૂરિયાત સંતોષવા 2G ખૂબ જટિલ અને પૂરતું માર્યાદિત હતું.

\*\*\*

### 3) 3G યુગ (૨૦૦૧-૨૦૦૯)

3G નેટવર્ક ૧૯૯૮માં રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું, અને ૨૦૦૦ ના દાયકાની શરૂઆતમાં તેની સ્થાપના થઈ. 3Gની મહત્તમ ઝડપ સ્થિર ઉપકરણો માટે લગભગ ૨ Mbps અને મોબાઇલ ફોનમાં ૩૮૪ Kbps હોવાનો અંદાજ હતો. સૈદ્ધાંતિક રીતે મહત્તમ ઝડપ ૨૧.૬ Mbps હતી. તે CDMA2000 (Code Division Multiple Access) અને EDGE ટેકનોલોજી પર આધારિત હતું. (EDGE તેના પોતાના પર 3G ને સપોર્ટ કરવા માટે પૂરતું શ્રેષ્ઠ હતું). સૌપ્રથમ 3G એ મીડિયા સ્ટ્રીમિંગ રજૂ કર્યું.

3G માં ડેટાને નાના ટુકડામાં

વિભાજિત કરવામાં આવ્યો હતો અને પછી ગંતવ્ય સ્થાન પર મોકલવામાં આવ્યો હતો, જે 2G વિપરીત સર્કિટ સ્વિચિંગનો ઉપયોગ કરતું તેનાથી વિપરીત હતું. આ પગલું ક્રાંતિકારી બન્યું, કારણ કે યુઝર્સે ઓનલાઇન વિતાવેલા સમયને બદલે માત્ર તેમણે વિતાવેલા ડેટા માટે ચૂકવણી કરી હતી.

"Data Is Money" - જે સંભવતઃ ૨૦૦૦ના દાયકાના મધ્યમાં તેની શરૂઆત થઈ હતી કારણ કે ગ્રાહકો દ્વારા ડેટાના ઉપયોગમાં વધારો થયો હતો. 3G યુગના પ્રારંભમાં મલ્ટીમીડિયા, નેવિગેશન, મોબાઇલ એપ્સ, બ્રાઉઝર્સ, કોન્ફરન્સ કોલ્સ, મોબાઇલ ટીવી બધાએ તેમની શરૂઆત જોઈ. અને આ જ યુગ માં 5G ની કલ્પના કરવામાં આવી હતી અને HSPA (High Speed Packet Access) સાથે મોબાઇલ નેટવર્ક પર આઇકોનિક 'H' પ્રતીકને ચિહ્નિત કરીને રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. અને તેનાથી વધારે 3.5G માં ડેટા વિશેષ હતો. જેમાં ડેટા ટ્રાન્સમિશન રેટ વધીને ૧૪ mbps થઈ ગયા. ત્યારબાદ HSPA+નું પ્રકાશન જોયું જેને આપણે નેટવર્ક પર 'H+' પ્રતીક તરીકે જાણીએ અને ઓળખીએ છીએ. જે વધીને 42mbpsની મહત્તમ સ્પીડ સાથે ડેટા સ્પીડ થઈ ગઈ હતી.

જો કે 3G ઓપરેટરોને 2G યુગની



જેમ આવકમાં ઝડપથી વધારો થતો જોવા મળ્યો ન હતો, પરંતુ ટીઅર-૧ ઓપરેટરોને ડેટા વપરાશમાં વધારો થતા તેમની આવકમાં નોંધપાત્ર વૃદ્ધિ જોવા મળી હતી.

આટલું ઝડપી અને પેહલાની બન્ને ટેકનોલોજી કરતા વધારે સારું હોવા છતાં ગ્રાહકોની અમુક માંગો સામે આ 3G એક તબક્કે નિષ્ફળ ગયું. જેમ કે અવ્યવસ્થિત આર્કિટેક્ચર સાથે આ ટેકનોલોજી 3G સુસંગત હેન્ડસેટની માંગ કરી અને 3G ઉપકરણ પર અપગ્રેડ કરવાની કિંમત પણ ઘણી વધારે હતી. આ ઉપરાંત, આ ટેકનોલોજી માં પાવર વપરાશ વધુ હતો. અને સમય જતા વધુ ઝડપની માંગ સામે આ ટેકનોલોજી નિષ્ફળ રહી જેના લીધે 4Gનો જન્મ થયો.

હા, એ નોંધનીય છે કે 1G અને 2G કરતા આ 3G સૌથી વધારે સમય ટકી રહ્યું.

૨૦૦૦ના દાયકાના મધ્યમાં 4Gની શરૂઆત થતી જોઈને ઓપરેટરોએ તેમના ગ્રાહક આધાર વધારવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું. ૨૦૦૨થી ૨૦૦૯ સુધીમાં, તેઓએ ~૪.૧ Bn નો વધારો જોયો. પરંતુ કોલ પર ડેટાનું વર્ચસ્વ હોવાથી આવકમાં વધારો ડેટા ના કારણે જ થયો હતો. આ વખતે ખાલી ટેલિકોમ કંપની જ નહિ, પરંતુ આ સમયગાળો ઉપકરણ ઉત્પાદકો માટે એક વિશાળ આવકનો સ્રોત: તરીકે બહાર આવ્યું.

કારણ કે 3G સુસંગત ઉપકરણ/હેન્ડસેટની જરૂરિયાત એક આવશ્યકતા બની ગઈ હતી જે સાદા ફોનને સ્માર્ટ ફોનમાં રૂપાંતરિત કરવા સક્ષમ બનાવે છે અને જેના લીધે સ્માર્ટફોન નું વેચાણ વધ્યું હતું.

\*\*\*

૪) 4G યુગ (૨૦૧૦-૨૦૧૯):

આપણે 4G એ 3G સાથે એક ઓવરલેપ જોયું, કારણ કે ૨૦૦૮ માં, 4G ટેકનોલોજી રોલ આઉટ થવાનું શરૂ થયું હતું પરંતુ લઘુત્તમ પ્રમાણભૂત આવશ્યકતાઓને કારણે વ્યાપારી ધોરણે 4G તરીકે જાહેરાત કરવામાં સમસ્યાઓ હતી જે ત્યારે પૂરી થઈ ન હતી.

3G ની ઝડપ અપૂરતી બની ગઈ. કારણ કે, ટેકનોલોજી અને સ્માર્ટફોનનો વિકાસ થયો જેના પરિણામે ભારે ફાઈલો અને બલ્કિઅર ડેટા ફ્લો વધતો ગયો. જેને ઘણા સારી ગુણવત્તા આપી જેમ કે અદ્યતન ગેમિંગ સેવાઓ, HD મોબાઇલ ટીવી, વિડિયો કોન્ફરન્સિંગ, 3D ટીવી, IP ટેલિફોની અને અન્ય સેવાઓ કે જે વધુ ઝડપની માંગ કરે છે સાથે વપરાશકર્તા અનુભવને સમૃદ્ધ બનાવે છે. આ ઉપરાંત 4G ના અમલીકરણ સાથે, રેડિયો સ્પેક્ટ્રમ ટેકનોલોજી જે 3G ટેકનોલોજી વાપરતી હતી તેને દૂર કરવામાં

આવી.

4G LTE (Long Term Evolution) એ 3G નેટવર્ક આર્કિટેક્ચરનું સંપૂર્ણ પુનઃડિઝાઇન અને સરળીકરણ હતું, જેના પરિણામે ટ્રાન્સફર લેટન્સીમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો થયો અને આ રીતે નેટવર્ક પર કાર્યક્ષમતા અને ઝડપમાં વધારો થયો. 4G LTE સાથે વોઇસ કોલ કરતી વખતે વપરાશકર્તાઓને ડેટા એક્સેસ કરવામાં સમસ્યાનો સામનો કરવો પડ્યો હતો, તેથી 4G VoLTE ની શરૂઆત જેનો સીધો અર્થ હતો Voice Over LTE વપરાશકર્તાઓને 4G ડેટા એક્સેસ કરવા અને હજી પણ કોલ કરવા સક્ષમ બનાવતું હતું.



4G એ 3G UMTS (Universal Mobile Telecommunications System) કરતા 3X અને 2G GSM નેટવર્ક કરતા છ ગણી ઝડપે કામ કરે છે. 4G ની બેન્ડવિડ્થ

૨૦૦ Mbps છે, જેનો અર્થ છે કે વ્યક્તિ દસ મિનિટની અંદર પૂર્ણ-લંબાઈની મૂવી ડાઉનલોડ કરી શકે છે!

આ 4G મોટાભાગની માંગો સંતોષવા માટે પૂરતું હતું. છતાં, અમુક તબક્કે તકલીફો હતી. જેમ કે, 4G LTE નેટવર્કને જટિલ હાર્ડવેરની જરૂર છે તથા 4G ટેકનોલોજી ઘણા એન્ટેના અને ટ્રાન્સમીટરનો ઉપયોગ કરે છે જેના પરિણામે બેટરીનું જીવન ખરાબ થાય છે. અને સૌથી અગત્ય નું કે 4G કવરેજ વિનાના વિસ્તારોમાં, ઉપભોક્તાઓએ 4Gની કિંમત ચૂકવતી વખતે 3Gમાં ડાઉનગ્રેડ કરવું પડતું હતું.

આ વખતે તો આ ક્ષેત્ર ના બધા જ રેકોર્ડ તૂટી ગયા. ૨૦૧૮માં લગભગ ત્રણસો મિલિયન લોકો પ્રથમ વખત મોબાઇલ ઈન્ટરનેટ સાથે જોડાયેલા બન્યા, જે વૈશ્વિક સ્તરે કુલ કનેક્ટેડ વસ્તીને ૩.૫ અબજથી વધુ લોકો સુધી લાવે છે. ખાસ કરીને ટીઅર ૨ અને ટીઅર ૩ સેગમેન્ટમાં ઓપરેટરો માટે આવકમાં તીવ્ર વધારો જોવા મળ્યો નથી, કારણ કે ગ્રાહકોએ વધુ સારી કનેક્ટિવિટી, વધુ ક્ષમતા અને ઓછી વિલંબની માંગ કરી હતી. આ ફક્ત ટીઅર ૧ ઓપરેટરો દ્વારા જ પરવડી શકે છે, જેઓ તેમના નેટવર્કને સુધારવા માટે સક્ષમ છે.

\*\*\*



પ) 5G યુગ (૨૦૧૯થી અત્યાર સુધી):

4G માં જ જરૂરી મૂળભૂત સુધા થઇ ગયા હતા. હવે તો ખાલી એમાં વિકાસ કરવાનો બાકી હતો, જે 5G ની અંદર કરવામાં આવ્યા છે. જેની અપેક્ષાઓ ઝડપી ડેટા દરો, ઉચ્ચ કનેક્શન ઘનતા, ઘણી ઓછી લેટન્સી હતી. 5G એ 4G માં અપગ્રેડ નથી, પરંતુ તે તેની પોતાની એક લીગમાં છે, કારણ કે તે અમને એકસાથે હજારો ઉપકરણોને કનેક્ટ કરવાની ક્ષમતા પ્રદાન કરે છે જે વપરાશકર્તાને 'Real - Time' અનુભવની સાચી સમજ આપે છે.

આનો અર્થ એ છે કે કમ્પ્યુટિંગ અને પ્રોસેસિંગ ક્લાઉડ પર જઈ શકે છે અને પરિણામે નાના IoT ઉપકરણો બની શકે છે, ટેલિકોમ ઓપરેટર માટે નેટવર્કને ઓપ્ટિમાઇઝ કરીને ઉત્પાદન અને જાળવણીના ખર્ચમાં ઘટાડો થાય છે. 5G ની વૃદ્ધિ સાથે IoT નો અર્થ ઘણો અલગ હશે, કારણ કે Self -ડ્રાઇવિંગ કાર ભારતમાં પણ વાસ્તવિકતા બની શકે છે. ટીઅર શહેરોમાં સબસ્ક્રાઇબર બેઝમાં વધારો એ હવે Telcos માટે આકર્ષક સંભાવના નથી, તેઓ MU-MIMO ની પરિપક્વતા સાથે આવકના નવા પ્રવાહો ઉત્પન્ન કરવા અને 3૫ Gbps સુધીની ડેટા ઝડપ પ્રાપ્ત કરવા પર ધ્યાન આપશે. 5G ટેકનોલોજી વિવિધ પ્રકારના સ્પેક્ટ્રમ બેન્ડનો ઉપયોગ કરી શકે છે, જેમાં મિલીમીટર વેવ (mmWave) રેડિયો

સ્પેક્ટ્રમનો સમાવેશ થાય છે, જે ટૂંકા અંતરે ખૂબ મોટી માત્રામાં ડેટા વહન કરી શકે છે.

5G મોબાઇલ ટેકનોલોજી ઝડપી, વધુ સમાન ડેટા રેટ, ઓછી વિલંબતા અને ઓછી કિંમત-પ્રતિ-બિટ સાથે VR અને AR જેવા નવા અનુભવો લાવી શકે છે. 5G નવી સેવાઓને સક્ષમ કરી શકે છે, જે અતિ-વિશ્વસનીય, ઉપલબ્ધ, ઓછી લેટન્સી લિંક્સ જેવા કે નિર્ણાયક ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર, વાહનો અને તબીબી પ્રક્રિયાઓના રિમોટ કંટ્રોલ સાથે ઉદ્યોગોને પરિવર્તિત કરી શકે છે.

અહીં કેટલાક ક્રાંતિકારી ઉપયોગના કિસ્સાઓ છે જે 5G આવનારા સમયમાં લાવશે:

- 1) ટ્રાન્સપોર્ટ હબ પર વિશ્વસનીય વાયરલેસ IoT કનેક્ટિવિટીને સક્ષમ કરવી.
- 2) V2X અને સ્માર્ટ લોજિસ્ટિક્સ સાથે ભાવિ ઓટોમેટિક વાહનો માટે આવશ્યક.
- 3) ઉપભોક્તા માટે ગમે ત્યાં વર્ચ્યુઅલ કસ્ટમાઇઝ્ડ શોપિંગ અનુભવો લાવવું. (જે અત્યારે pepperfry.com માં ફર્નીચર જોઈ શકીયે છીએ.)
- 4) ડ્રોનનો ઉપયોગ કરીને રીઅલ-ટાઇમ એસેટ ટ્રેકિંગ અને કાર્યક્ષમ ડિલિવરી સાથે.

5G એન્ટરપ્રાઇઝ ક્ષેત્રે પોતાના હાથ લંબાવશે અને વૈશ્વિક સ્તરે જંગી વૃદ્ધિ જોવા મળશે.

- અસ્તુ



# પંખ e-magazine

સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી વિશ્વ તરફની ઉડાન

## લેખ/વાર્તા/માઈક્રોફિક્શન/કવિતા મોકલવા માટે

(૧) માત્ર શ્રુતિ ગુજરાતી ફોન્ટમાં 'Word File Format'માં ટાઈપ કરી ભાષા અને જોડણીની ભૂલો ચકાસી રચના મોકલવી. ભાષાશુદ્ધિ અને જોડણીમાં જો વધુ ભૂલો હશે તો કૃતિ સ્વીકારવામાં આવશે નહિ, જેની નોંધ લેવી. ગુજરાતી લખાણના બધા નિયમો પળાય એ સૌથી પાયાની જરૂરિયાત છે.

(૨) કોઈ પણ ઓનલાઈન કે ઓફલાઈન પ્લેટફોર્મ પર અપ્રકાશિત હોય, એવી જ કૃતિ મોકલવી. કૃતિ સ્વરચિત અને મૌલિક હોવી જોઈએ.

(૩) કૃતિમાં મોટેભાગે ગુજરાતી જ ટાઈપ કર્યું હોય એ જરૂરી છે. અમુક શબ્દો અંગ્રેજી, હિન્દી અથવા સંસ્કૃત ભાષામાં ટાઈપ કરેલા ચાલશે. પણ એ શક્ય હોય ત્યાં સુધી ઓછા રાખવા. જેથી સમરસતા સચવાઈ રહે.

(૪) કૃતિ માત્ર મેઇલ દ્વારા જ સ્વીકારવામાં આવે છે. અમારું મેઇલ-એડ્રેસ આ મુજબ છે: [pankhemagazine@gmail.com](mailto:pankhemagazine@gmail.com)

(૫) કૃતિ મેઇલ કર્યા પછી જો સિલેક્ટ થશે તો મેઇલ દ્વારા જ જાણ કરવામાં આવશે. અન્ય માધ્યમોમાં એ વિશે પૃચ્છા કરવી નહીં.

(૬) 'પંખ' બિન-વ્યવસાયિક મેગેઝીન હોવાથી અમારા તરફથી કોઈ પણ પ્રકારનો પુરસ્કાર આપવામાં આવતો નથી.

(૭) તમે મોકલેલી કૃતિ-સ્વીકારનો અંતિમ નિર્ણય 'પંખ'ની ટીમનો રહેશે.

(૮) કૃતિનો સ્વીકાર થાય તો તમને મેઇલ મળી જશે. જો એ માટે વિલંબ થાય ને તમે અન્ય માધ્યમોમાં આપો, તો પણ વાંધો નહિ. એ માટે તમારે અમને જાણ કરવી જરૂરી નથી. કારણ કે જ્યારે પણ અમે નક્કી કરીશું કે હવે આ કૃતિ અમારે મુકવી છે, તો એ પહેલા અમે મેઇલ કરીશું જ. આપનો જવાબ નહિ આવે ત્યાં સુધી નહિ મૂકીએ.

(૯) સામાન્યતઃ એવો નિયમ હોય છે કે કૃતિ એક કરતાં વધુ જગ્યાએ મોકલો, તો જ્યાંથી વહેલો જવાબ આવે, એ સિવાયની જગ્યાએ સર્જકે જ સામેથી જાણ કરવાની હોય છે. પણ અમે એ કામ સર્જક માટે આસાન બનાવ્યું છે. અમે પૂછીએ અને જો તમારી કૃતિ બીજે ના સ્વીકારાતી હોય તો અમે પછી સ્વીકારીએ છીએ.





# પંખ e-magazine

સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી વિશ્વ તરફની ઉડાન



આપને 'પંખ'નો આ અંક કેવો લાગ્યો ?  
આપના પ્રતિભાવો WhatsApp દ્વારા આપવા માટે અહીં ક્લિક કરો.

<https://wa.me/916355953355>



# ટીમ 'પંખ'

યાજ્ઞિક વધાસિયા

કેયુર દુધાત

અનંત ગોહિલ

વિરલ જોશી

હોઝેફા અગવાન

ધુવિલ ચોડવડીયા

મિહીર ગેડીયા

---

“અધીરો છે તને ઈશ્વર બધુંયે આપવા માટે,  
તું ચમચી લઈને ઊભો છે દરિયા માગવા માટે?”

- અનિલ ચાવડા



## આ અંકમાં સહભાગી કલમો

ઉશનસ્  
તેજલ શાહ  
ડૉ. રંજન જોષી  
બંસરી જોષી  
અરિંતા દીપક પંડ્યા  
વર્ધન શાહ  
ઉમા પરમાર  
અર્પણ ક્રિસ્ટી

માધવ આસ્તિક  
બિપીન અગ્રાવત 'વીર'  
વિવેક ચુડાસમા  
ઉમેશ જોષી  
દિપક ચિટણીસ  
હસમુખ બોરાણિયા  
અર્જુનસિંહ કે. રાઉલજી

## ફોટોગ્રાફી

ધવલ પરમાર (ફ્રન્ટ કવર)

[https://instagram.com/phir\\_se\\_udd\\_chalaa?utm\\_medium=copy\\_link](https://instagram.com/phir_se_udd_chalaa?utm_medium=copy_link)

સાજીદ શેખ (બેક કવર)

<https://instagram.com/sajidshaikhphotos?igshid=YmMyMTA2M2Y=>



